

SABIEDRISKĀS POLITIKAS CENTRS PROVIDUS

**Linda Austere
Valts Kalniņš**

**KORUPCIJAS RISKU IZVĒRTĒJUMS PILSONĪBAS IEGUVĒ
NATURALIZĀCIJAS PROCESĀ**

**Projekta
“Izvērtējam. Pilnveidojam. Turpinām labāk”
gala ziņojums**

**Rīga
2006**

Kopsavilkums

Drošs naturalizācijas process ir viens no svarīgākajiem Latvijas pilsonības politikas īstenošanas elementiem. Šī procesa nodrošināšana gandrīz pilnībā atrodas Naturalizācijas pārvaldes kompetencē. Naturalizācijas pārvalde ir iestāde, kas darbojas sabiedrības un politiķu īpašas uzmanības lokā, vienlaikus patlaban tā strādā ar izteikti nepietiekamu finansiālo un cilvēkresursu nodrošinājumu.

Šajā ziņojumā ir pārskats par korupcijas riskiem pilsonības iegūšanas naturalizācijas ceļā procesā, Naturalizācijas pārvaldes lietotajiem pasākumiem šo risku vadībā, kā arī ieteikumi, kā konstatētos korupcijas riskus mazināt. PROVIDUS eksperti secināja, ka Naturalizācijas pārvaldē pastāvošā apziņa par korupcijas bīstamību un tās ierobežošanas nozīmi, kā arī ar ierobežotajiem līdzekļiem līdz šim veiktie pasākumi korupcijas novēršanai var kalpot kā labās prakses piemērs Latvijas valsts pārvaldē.

Eksperti balstījās uz pieņēmumu, ka korupcijas riski pastāv jebkurā institūcijā, kur vien amatpersonām ir deleģētas pilnvaras pieņemt lēmumus par kaut ko kaut cik nozīmīgu. Šos riskus iespējams tikai mazināt, taču ne izskaust pavisam. Tāpēc korupcijas risku konstatēšana Naturalizācijas pārvaldē nesniedz nekādu pamatu secinājumiem par faktiskas korupcijas esamību.

Eksperti secināja, ka visnozīmīgākais korupcijas risks naturalizācijas procesā ir saistīts ar Pilsonības likumā noteikto valodas prasmju un zināšanu pārbaudēm. Pārbaūžu drošība ir lielāka Metodikas un eksaminācijas centrā Rīgā. Piemēram, ārpus Rīgas pretendenti var ilgu laiku iepriekš uzzināt, kuri cilvēki, visticamāk, būs iesaistīti komisijā, kas vadīs viņu pārbaudi. Pārbaūžu norises pēckontrole visās eksaminācijas vietās ir iespējama tikai daļēji, jo pārbaūžu telpās nav video novērošanas sistēmu un ne visas mutiskās atbildes tiek ierakstītas.

Pilsonības likumā noteiktais naturalizācijas iesniegumu izskatīšanas termiņš – gads kopš pārbaūžu nokārtošanas – ir faktors, kas var mudināt atsevišķus pretendētus meklēt koruptīvus paņēmienus šī laika paātrināšanai. Faktiskas korupcijas risks šeit ir salīdzinoši neliels, jo katras atsevišķas Naturalizācijas pārvaldes amatpersonas kompetencē ir iespēja vien nedaudz paātrināt kādas naturalizācijas lietas virzību. Taču, lai mazinātu iespējamu spiedienu uz naturalizācijas pārvaldes amatpersonām un padarītu naturalizācijas procesu saskaņā ar mūsdienu labas pārvaldes principiem iedzīvotājiem draudzīgāku, vajadzētu naturalizācijas pārvaldei piešķirt līdzekļus, kas ļautu saīsināt naturalizācijas lietu izskatīšanas laiku.

Citi no svarīgākajiem ieteikumiem ir šādi:

- Nozīmēt speciālas amatpersonas vai izveidot iekšējā audita un korupcijas kontroles struktūrvienības, kuru uzdevums būtu sistemātiska iespējamas korupcijas pazīmju apkopošana un analīze, kā arī priekšlikumu izstrāde korupcijas iespēju tālākai mazināšanai.
- Nodrošināt publiski pieejamu un maksimāli uzskatāmu informāciju par to, no kādiem posmiem sastāv naturalizācijas process, cik laika caurmērā prasa katrs posms, un kādi ir katras amatpersonas pienākumi, no kā redzams, ka viņu iespējas paātrināt kopējo procesa virzību ir nebūtiskas;
- Lai nodrošinātu Pilsonības likumā ietvertā principa par izskatīšanas secību īstenošanu, apsvērt programmatūras ieviešanu, kas pēc naturalizācijas lietas saņemšanas Pilsonības lietu daļā nepieļautu lietu izskatīšanas secības izmaiņas (izņemot izmaiņas, kas izriet no atzinumu saņemšanas laika atšķirībām un naturalizācijas lietā konstatētām nepilnībām);
- Izveidot publiski pieejamu datu bāzes daļu, kas ļautu pretendētājam vienkārši sekot līdzi tam, kādā virzības stadijā ir viņa/s naturalizācijas lieta;
- Pastāvīgajās pārbaudes telpās uzstādīt video novērošanas kameras un veikt visu interviju audio ierakstu;
- Tālākā nākotnē pārbaudes vajadzētu veikt tikai pastāvīgajās eksaminācijas vietās, jo tikai tur iespējams nodrošināt eksaminācijas drošumam nepieciešamo infrastruktūru.

Šis ziņojums ir izstrādāts Naturalizācijas pārvaldes, Sabiedriskās politikas centra PROVIDUS un Lielbritānijas vēstniecības trīspusējas sadarbības projekta “Izvērtējam. Pilnveidojam. Turpinām labāk” ietvaros, kura mērķis bija izvērtēt korupcijas riskus pilsonības ieguves procesā un izstrādāt priekšlikumus to mazināšanai. Projekta darba periods bija no 2006. gada marta līdz jūnijam.

PROVIDUS eksperti izsaka pateicību visām Naturalizācijas pārvaldes amatpersonām, kuras, netaupot laiku, atklātības un sadarbības gaisotnē palīdzēja šī projekta realizācijā.

Satura rādītājs

Kopsavilkums	2
Tabulas	5
Saīsinājumi.....	5
I. Darba uzdevums	6
II. Naturalizācijas procesa uzsākšana	9
II.1. Īss procesa apraksts	9
II.2. Tiesiskais regulējums	10
II.3. Novērotais	15
II.4. Korupcijas riski / Esošās garantijas.....	15
III. Pārbaudes	21
III.1. Īss procesa apraksts.....	21
III.2. Novērotais	22
III.3. Tiesiskais regulējums.....	22
III.4. Korupcijas riski / Esošās garantijas	25
IV. Pēc pārbaudēm.....	32
IV.1. Īss procesa apraksts.....	32
IV.2. Novērotais.....	33
IV.3. Tiesiskais regulējums.....	33
IV.4. Korupcijas riski / Esošās garantijas	36
V. Personāla situācija.....	41
VI. Ieteikumi	45
VI.1. Iekšējā audita un korupcijas kontroles struktūrvienības	45
VI.2. Sabiedrības informēšanas pasākumi	45
VI.3. Datu bāzu pilnveidošana.....	47
VI.4. Zināšanu pārbažu norise	47
VI.5. Lietu virzības ātrums	49
VI.6. Tiesiskais regulējums.....	50
VI.7. Personāla kapacitāte.....	50

Tabulas

- 1. tabula.** NP darbinieku atbildes uz jautājumu: „Lūdzu, norādiet, vai saskatāt korupcijas riskus sekojošos naturalizācijas procesa posmos” – naturalizācijas procesa uzsākšana
- 2. tabula.** NP darbinieku atbildes uz jautājumu: „Lūdzu, norādiet, vai saskatāt korupcijas riskus sekojošos naturalizācijas procesa posmos” – pārbaudes
- 3. tabula.** NP darbinieku atbildes uz jautājumu: „Lūdzu, norādiet, vai saskatāt korupcijas riskus sekojošos naturalizācijas procesa posmos” – pēc pārbaudēm
- 4. tabula.** Svarīgākās lietas, ar kurām NP darbinieki savā darbā ir apmierināti
- 5. tabula.** Svarīgākās lietas, ar kurām NP darbinieki savā darbā ir neapmierināti
- 6. tabula.** Ko NP darbinieki vēlētos sasniegt profesionālajā darbībā tuvāko piecu gadu laikā

Saīsinājumi

DP	Drošības policija
IeM IC	Iekšlietu ministrijas Informācijas centrs
MK	Ministru kabinets
N-14 veidlapa	Pieprasījums PMLP atzinuma sniegšanai par pilsonības pretendenta atbilstību Pilsonības likuma 11. panta noteikumiem
NP	Naturalizācijas pārvalde
PLD	Pilsonības lietu daļa
MEC	Metodikas un eksaminācijas centrs
MID	Militārās izmeklēšanas dienests
RN	Reģionālā nodaļa
PMLP	Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde
TSDC	Totalitārisma seku dokumentēšanas centrs
Sal.	Salīdzināt

I. Darba uzdevums

Projekta ietvaros Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS apņēma veikt korupcijas risku izvērtējumu pilsonības ieguves naturalizācijas ceļā procesā Naturalizācijas pārvaldes kompetences ietvaros un izstrādāt konkrētas rekomendācijas risku mazināšanai. Šī uzdevuma veikšanā pirmā stadija bija informācijas savākšana par pilsonības ieguves (naturalizācijas) procesu. Informācijas savākšanā tika izmantoti trīs avotu veidi: iepazīšanās ar naturalizācijas procesu un Naturalizācijas pārvaldes darbu reglamentējošiem ārējiem un iekšējiem normatīvajiem aktiem u.c. dokumentiem, ko nodrošināja NP, sarunas ar Naturalizācijas pārvaldes amatpersonām¹, kā arī klātienē novērojumi atsevišķos naturalizācijas procesa posmos. PROVIDUS eksperti klātienē iepazīs ar:

1. naturalizācijas iesniegumu pieņemšanu un dokumentu aprites organizāciju Rīgas Pārdaugavas reģionālajā nodaļā;
2. valodas prasmes un zināšanu pārbaužu norisi Metodikas un eksaminācijas centrā;
3. valodas prasmes pārbaudes norisi Ventspils reģionālajā nodaļā;
4. valodas prasmes pārbaudes norisi Daugavpils reģionālajā nodaļā.

Turklāt PROVIDUS eksperti izstrādāja aptaujas anketu NP darbiniekiem, kurā bija jautājumi par korupcijas riskiem naturalizācijas procesā, lietām, kas darbiniekus darbā apmierina un neapmierina, pieredzi attiecībā uz korupcijas riskiem un/vai ētiskām dilemmām, lietderīgākajiem pasākumiem, ko vajadzētu veikt korupcijas risku samazināšanai NP, u.c. Anketas aizpildīja 69 NP darbinieki (pavisam NP 2006. gada 1. martā strādāja 121 darbinieks, neskaitot apkalpojošo personālu).

Pilsonības iegūšanas naturalizācijas ceļā procesa analīze šajā gala ziņojumā ir sadalīta trīs nosacītos posmos – naturalizācijas procesa uzsākšana, pārbaudes, pēc pārbaudēm. Šis dalījums ir nosacīts, jo ne normatīvajos aktos, ne NP praksē tas šādi nav sadalīts. Tomēr pēc būtības šie posmi ir pamatoti, jo katram no tiem piemīt dažāds korupcijas riska līmenis un raksturs. Turklāt atšķiras katrā no šiem posmiem veiktās NP pamatfunkcijas.

Uzsākšanas posmā notiek personu tiesību pretendēt uz naturalizāciju izvērtēšana, naturalizācijas lietas iekārtošana, kā arī virkne citu darbību. Pārbaudes posma mērķis ir noskaidrot, vai persona, kura izteikusi vēlmi naturalizēties, spēj izpildīt/ atbilst Pilsonības likumā noteiktajiem priekšnoteikumiem. Personas tiesības kļūt par Latvijas pilsoni nosaka, izvērtējot četrus kritērijus - valodas prasmi un LR Satversmes, kā arī valsts himnas teksta un Latvijas vēstures zināšanas. Atbilstības noteikšana prasa speciālu

---

¹ PROVIDUS ekspertiem bija sarunas ar sekojošām Naturalizācijas pārvaldes amatpersonām hronoloģiskā secībā:

- NP priekšnieka vietniece pilsonības jautājumos S. Vība (22.03.2006, 05.04.2006),
- Metodikas un eksaminācijas centra vadītāja L. Danga (22.03.2006),
- Rīgas Pārdaugavas reģionālās nodaļas vadītāja M.Kostanda (23.03.2006),
- Ventspils reģionālās nodaļas vadītājs V.Mazurs (28.03.2006),
- Juridiskās daļas vadītāja I. Poča (28.03.2006),
- Pilsonības lietu daļas vadītājs Ā. Bišers (29.03.2006),
- Daugavpils reģionālās nodaļas vadītājs J. Bružiks (30.03.2006),
- NP priekšniece E. Aldermane (05.04.2006).

profesionālu izvērtējumu, savukārt šāda izvērtējuma objektīva norise saistīta ar resursu ietilpīgu un sarežģītu procesu. Valodas prasmes un zināšanu kritēriju izpilde pietiekamā līmenī salīdzinoši daudziem naturalizācijas pretendentiem rada vislielākās grūtības. Šie kritēriji ir arī politiski jūtīgākie no visiem naturalizācijas priekšnoteikumiem.

Laika posmā pēc zināšanu pārbaudēm procesa galvenās funkcijas ir pretendentu atbilstības likumā noteiktajiem formālajiem kritērijiem pārbaude (izziņu pieprasīšana no citām valsts institūcijām), procesa iepriekšējos posmos iegūtās informācijas apkopošana, lietu kontrole (naturalizācijas lietas un lietā esošo dokumentu formālas atbilstības normatīvajiem aktiem kontrole) un pilsonības iegūšanas procesa noslēgšana, saņemot MK rīkojumu par pilsonības piešķiršanu un sagatavojot individuālus izrakstus, kas izsniedzami naturalizētajai personai.

Par katru no trijiem iepriekš raksturotajiem nosacītajiem procesa posmiem šajā ziņojumā ir sniegts īss procesa apraksts, tiesiskā regulējuma būtisko aspektu raksturojums, apkopojums par ekspertu klātienē novērojumiem, kā arī procesa posmā konstatētie korupcijas riski un jau tagad pastāvošie mehānismi, kas minētos riskus mazina/ izslēdz. Korupcijas riski šajā projektā tiek saprasti kā objektīvi priekšnoteikumi, kas ir labvēlīgi korupcijas gadījumiem. Svarīgi, ka korupcijas riska pastāvēšana neļauj izdarīt pieņemumu par faktiskas korupcijas esamību. Korupcijas riski pastāv ikkatrā pārvaldes iestādē, tos ir iespējams mazināt, taču ne novērst pavisam. Turklāt ne katrs potenciāli iespējamais korupcijas risku mazināošs pasākums ir praksē īstenojams, jo tas var prasīt pārmērīgas izmaksas vai tas var izraisīt iestādes darbību būtiski apgrūtināšus blakusefektus.

Korupcijas risku noteikšanā eksperti izmantoja šādus kritērijus:²

- Vai procesa, t.sk. lēmumu pieņemšanas procedūras ir pietiekami **reglamentētas**?
- Vai ir iespējama un tiek nodrošināta procesa, t.sk. lēmumu pieņemšanas **kontrole**?
- **Interesu konflikta** bīstamība un vai to iespējams efektīvi kontrolēt?
- Vai lēmumu pieņemšana notiek vienlaicīgi ar **tiešu saskarsmi** ar iedzīvotājiem?
- Vai lēmumi tiek pieņemti **vienpersoniski**?
- Vai iespējama nelabticīgas **saiknes** izveidošana starp iedzīvotāju un lēmuma pieņēmēju?
- Vai lēmumu pieņemšana un procesa virzība ir **necaurskatāma**?
- Vai ir nozīmīgi lēmumi, kuru **pārskatīšana ir maz ticama** vai neiespējama, pa ja tie ir nepareizi?
- Vai pastāv efektīvas **apstrīdēšanas** iespējas?
- Vai ir **abstraktas uzraudzības** iespējas?
- Cik apgrūtināša ir **prasību nasta**?
- Vai pastāv **spiediens** iesaistīties korupcijā?

---

² Kritēriju izstrādē daļēji izmantots dokuments „Vadlīnijas iestādes pretkorupcijas pasākumu plāna izstrādei”. Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs. <http://www.knab.gov.lv/uploads/pdf/Vadlinijas.pdf> Pēdējo reizi sk. 18.06.2006.

Katrā no trijām sadaļām attiecībā uz korupcijas riskiem tabulā ir apkopotas NP darbinieku anketās sniegtās atbildes par to, vai konkrētos naturalizācijas procesa posmos un aspektos ir korupcijas riski. Sagatavots atsevišķs pārskats par personāla situāciju un NP amatpersonu sniegto korupcijas risku iespējām, veidiem un nozīmību NP darbā.

Ieteikumi korupcijas risku vēl tālākai samazināšanai ir izklāstīti ziņojuma beigās, norādot, kuru no ziņojumā minēto pasākumu īstenošana ir iespējama:

- tuvākā laikā ar esošajiem vai nelieliem papildu līdzekļiem;
- tuvākā laikā, ja ir piešķirti nozīmīgi papildu līdzekļi;
- tālākā nākotnē (eventuāli līdz ar pakāpeniskām visas Naturalizācijas pārvaldes institucionālām izmaiņām).

II. Naturalizācijas procesa uzsākšana

II.1. Īss procesa apraksts

Naturalizācijas process pirms pārbaudēm ietver naturalizācijas iesnieguma pieņemšanu, norīkojumu izsniegšanu uz pārbaudēm un naturalizācijas lietas noformēšanu reģionālajā nodaļā (filiālē). Naturalizācijas pretendents nodaļā, filiālē vai eventuāli citur, kur organizēta iesniegumu pieņemšana, iesniedz iesniegumu, kam pievienoti normatīvajos aktos noteiktie dokumenti. Ja pretendentu skaits pārsniedz nodaļas kapacitāti nekavējoties pieņemt iesniegumus, tiek organizēta rinda, pierakstot pretendentes speciāli iekārtotā žurnālā. Šādā gadījumā pretendents iesniedz pieteikuma iesniegumu.

NP amatpersona pārliecinās, ka ir iesniegti visi nepieciešamie dokumenti un, ka tajos esošā informācija apliecina personas tiesības naturalizēties (atbilst Pilsonības likumā noteiktajām prasībām). Ja visi nepieciešamie dokumenti ir iesniegti un tie apliecina personas tiesības naturalizēties, pretendents paraksta solījumu par uzticību Latvijas Republikai un saņem norīkojumu uz pārbaudēm (ja tās saskaņā ar likumu ir jākārt). Ja visi nepieciešamie dokumenti nav iesniegti vai tajos ietvertā informācija neatbilst Pilsonības likumā noteiktajām prasībām, amatpersona dokumentus nepieņem, un saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem izsniedz rakstisku un motivētu atteikumu pieņemt personas naturalizācijas iesniegumu.³

Vienlaikus ar iesnieguma pieņemšanu ziņas par to tiek ierakstītas iesniegumu reģistrācijas žurnālā. NP amatpersona iekārto personas naturalizācijas lietu, ievada ziņas naturalizācijas lietas virzības reģistrācijas veidlapā un NP datu bāzē "Ievads" (turpmāk – datu bāze). No RĪgas reģionālajām nodaļām pretendenti dodas uz Metodikas un eksaminācijas centru, kur viņiem nosaka zināšanu pārbaūžu kārtības datumu. Pārējās reģionālajās nodaļās zināšanu pārbaūžu kārtības datums pretendentiem tiek noteikts nekavējoties.⁴

Pieņemot naturalizācijas iesniegumu, amatpersona sagatavo (izdrukā) N-14 veidlapu, kas nepieciešama ziņu saņemšanai no PMLP procesa vēlākās stadijās. Praksē nodaļas amatpersonas mēdz pēc naturalizācijas iesnieguma pieņemšanas, un, nesagaidot pārbaūžu rezultātus, sūtīt N-14 veidlapu uz Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldi, piemēram, ja persona (bērns, kurš naturalizējas kopā ar vecākiem) tuvojas 15 gadu vecumam, kas pieprasa pastāvīga naturalizācijas procesa uzsākšanu saskaņā ar Pilsonības likuma 15. pantu.

---

³ MK 1999. gada 2. februāra noteikumi Nr. 34 "Naturalizācijas iesniegumu pieņemšanas un izskatīšanas kārtība", 10. punkts.

⁴ Pārbaūžu datuma noteikšanas kārtība nav sīki reglamentēta un šeit aprakstīta balstoties uz ekspertu intervijām ar NP darbiniekiem.

II.2. Tiesiskais regulējums

Šajā sadaļā aplūkots naturalizācijas procesa tiesiskais regulējums laika posmā no iesnieguma pieņemšanas/ naturalizācijas lietas noformēšana RN/ norīkošanas uz pārbaudēm līdz pārbaužu sākuma brīdim.

Procesa uzsākšanas priekšnoteikumi

Naturalizācijas procesa posms pirms valodas un zināšanu pārbaudes aptver šādas procesa stadijas: Iesniegto dokumentu atbilstības pārbaude, ievērojot normatīvajos aktos ietvertās prasības, un nepieciešamo dokumentu pievienošanu naturalizācijas iesniegumam (vai NP apliecinātas šo dokumentu kopijas). Iesniedzamo dokumentu kopumu izsmeļoši nosaka Pilsonības likums (turpmāk arī - likums) un Ministru kabineta 1999. gada 2. februāra noteikumi Nr. 34. “Naturalizācijas iesniegumu pieņemšanas un izskatīšanas kārtība” (turpmāk arī - MK noteikumi Nr. 34). Pilnīga iesnieguma un visu nepieciešamo dokumentu iesniegšanu apliecina standartizēta veidlapa (N-1 un N-2).⁵

Saskaņā ar Pilsonības likuma 12. un 18. pantu, kā arī MK noteikumos Nr. 34. ietvertu tiesisko regulējumu, lai iesniegtu iesniegumu naturalizācijai vispārējā kārtībā, personai jāapliecina legāla ienākumu esamība (noteikumu 11.3. punkts); dokuments, kas apliecina, ka persona nav vai nav bijusi citas valsts pilsonis; nepieciešamības gadījumā jāiesniedz apliecinājums par atteikšos no iepriekšējās pilsonības; jāiesniedz kvīts par valsts nodevas samaksu vai dokuments par atbrīvošanu no nodevas⁶ (Ls 20 vai Ls 3 apmērā). NP naturalizācijas procesa ietvaros nesniedz maksas pakalpojumus.

Gadījumā, ja kopā ar pretendentu naturalizējas bērns, lietu izskatīšanas kārtību un iesniedzamo dokumentu kopumu nosaka Ministru kabineta 1999. gada 2. februāra noteikumi Nr. 34.

Uz naturalizācijas procesu nav attiecināmi Administratīvā procesa likuma⁷ 38. pantā ietvertie noteikumi par pārstāvību administratīvajā procesā iestādē. Pamatojoties uz Pilsonības likumā ietvertu deleģējumu MK noteikumu Nr. 34 11. punkts nosaka – “naturalizācijas iesniegumu iesniedz persona, kura naturalizējas”. Tātad dokumenti iesniedzami tikai personiski, ierodoties Naturalizācijas pārvaldes reģionālajā nodaļā vai filiālē, vai (saskaņā ar intervijās minēto) apmeklējot NP organizētus īpašus izbraukuma pasākumus, parasti sadarbībā ar vietējo pašvaldību.

Pārstāvības aizliegums pamatots arī ar personas identifikācijas prasību (MK noteikumi Nr. 34 3. punkts) un tiek atvasināts no nepieciešamības, iesniedzot dokumentus, parakstīt solījumu par uzticību Latvijas Republikai (turpmāk - Solījums). Pilsonības likuma 12.

---

⁵ Ministru kabineta 1999. gada 2. februāra noteikumi Nr. 34 “Naturalizācijas iesniegumu pieņemšanas un izskatīšanas kārtība”. Veidlapas sk. noteikumu 1. pielikumā.

⁶ Nodevas lielumu, atvieglojumu vai atbrīvošanas no nodevas, kā arī tās iekasēšanas kārtību nosaka Ministru kabineta 2001. gada 5. jūnija noteikumi Nr. 234 “Noteikumi par valsts nodevu naturalizācijas iesnieguma iesniegšanai”, Latvijas Vēstnesis 22.06.2001, Nr. 97.

⁷ Administratīvā procesa likums. Latvijas Vēstnesis 14.11.2001, Nr. 164.

panta pirmās daļas 6. punkts paredz - Solījums ir viens no priekšnoteikumiem uzņemšanai Latvijas pilsonībā. Likuma 18. pants nosaka – visām personām, kuras uzņem Latvijas pilsonībā šāda solījuma parakstīšana ir obligāta. Solījuma parakstīšanas brīdi regulē arī MK noteikumu Nr. 34 9. un 21. punkts.

Intervijās Pārvaldes darbinieki vairākkārt norādījuši – pretendenta personiska ierašanās ne tikai apliecina viņa cieņu pret pilsonības valsti, bet arī ļauj ātrāk un efektīvāk noskaidrot kļūdas iemeslus iesniedzamajos dokumentos (piemēram, trūkstošus dokumentus un iespējas to saņemšanai vai kļūdu novēršanai), izvairoties no formālas sarakstes, kas var būtiski paildzināt laika posmu līdz naturalizācijas iesnieguma pieņemšanai. Par pēdējo klātienē pārliecinājās arī PROVIDUS eksperti, apmeklējot vairākas NP reģionālās nodaļas.

Naturalizācijas iesniegums iesniedzams jebkurā NP reģionālajā nodaļā pēc pretendenta brīvas izvēles. Par dokumentu saņemšanu/ iesnieguma pieņemšanu personai tiek izsniegta rakstveida izziņa.

Lēmumu par dokumentu atbilstību un pieņemšanu pieņem viena amatpersona. NP amatpersona pārbauda 1) vai iesniegti visi nepieciešamie dokumenti (sk. augstāk) 2) vai iesniegumā un tam pievienotajos dokumentos ietvertā informācija apstiprina personas tiesības naturalizēties. Gadījumā, ja personas iesniegtie dokumenti neatbilst normatīvajos aktos ietvertajām prasībām vai amatpersona konstatē, ka tajos ietvertās ziņas nesniedz pietiekamu pamatojumu personas tiesībām naturalizēties, NP amatpersona sagatavo motivētu atteikumu. Lēmums uzskatāms par galīgo noregulējumu un atteikums apstrīdams NP priekšniekam vispārējā administratīvi procesuālā kārtībā (MK noteikumu Nr. 34 10. punkts). Lēmumu par apstrīdēto administratīvo aktu sagatavo NP Apelācijas komisija⁸ un pieņem NP priekšnieks.

Tiesības apstrīdēt NP amatpersonu lēmumus, apstrīdēšanas mehānismi

Saskaņā ar nolikumā definēto kompetenci, NP Apelācijas komisija izskata iesniegumus par apstrīdētiem NP lēmumiem atteikt pieņemt iesniegumu Latvijas pilsonības iegūšanai, zināšanu pārbaudes komisiju pieņemtajiem lēmumiem, kā arī citiem pārvaldes amatpersonu izdotajiem administratīvajiem aktiem vai faktisko rīcību, kuri apstrīdami pārvaldes priekšniekam (sal. nolikuma 1. punkts). Komisija ir lemttiesīga, piedaloties ne mazāk kā četriem tās locekļiem un pieņem lēmumus ar klātesošo balsu vairākumu. Izvērtējot NP amatpersonas lēmuma atbilstību normatīvajos aktos ietvertajām prasībām, komisijas kontrolei pakļauts gan lēmuma tiesiskums, gan lietderība.

Amatpersonas piedalās komisijas darbā *ex officio* (sal. arī MEC vadītāja⁹ un NP Pilsonības lietu daļas vadītāja¹⁰ amata apraksta). Saskaņā ar nolikumu komisijas darbā

⁸ LR Naturalizācijas pārvaldes 2004. gada 26. jūlija rīkojums Nr. 2 „Apelācijas komisijas nolikums”.

⁹ LR Naturalizācijas pārvaldes 2005. gada 21. februāra rīkojums Nr. 6ie-p “Par Lilītas Dangas amata aprakstu”, 8. punkts.

¹⁰ LR Naturalizācijas pārvaldes 2004. gada 13. augusta Rīkojums Nr.40ie-p „Par Āra Bišera amata aprakstu”, 11. punkts.

piedalās NP priekšnieka vietnieks pilsonības jautājumos, Juridiskās daļas vadītājs un vadītāja vietnieks, PLD vadītājs un MEC vadītājs. Komisijas personālsastāvu nosaka ar NP vadītāja rīkojumu.¹¹

No komisijas nolikuma neizriet tās pieņemtā lēmuma juridiskais raksturs, proti, vai tas ir saistošs NP priekšniekam, pieņemot galīgo lēmumu administratīvajā lietā (sal. nolikuma 17. punkts).

Naturalizācijas lietas noformēšana

Pārliecinoties par personas iesniegto dokumentu atbilstību normatīvajos aktos ietvertajām prasībām, NP amatpersona noformē pilsonības lietu (iekārto aploksni), veic ierakstus reģistrācijas žurnālā (MK noteikumu Nr. 34 9. punkts), iekārto personas šķirkli datu bāzē. Amatpersona iekārto arī personas eksaminācijas lapu, kuru nosūta MEC (Rīgā) vai nodod eksaminācijas sektoram (RN).

Pieņemot iesniegumu, amatpersona sagatavo arī N-14 pieprasījuma veidlapu PMLP nodaļai, lai saņemtu atzinumu par personas atbilstību Pilsonības likuma 12. panta prasībām, kuru kontroli neaptver NP likumiskā kompetence un nepieciešama papildus pārbaude.

Iesniegumu izskatīšanas kārtība, likumiskie termiņi

Saskaņā ar Pilsonības likuma 17. panta otro daļu, kā arī MK noteikumu Nr. 34 21. punktu, naturalizācijas iesnieguma un visu nepieciešamo dokumentu iesniegšana nodrošina personai iespēju kārtot likumā noteiktās zināšanu pārbaudes, kā arī tiesības pārsūdzēt noteiktus procesa gaitā pieņemtus lēmumus, tomēr neuzsāk iesnieguma izskatīšanas termiņa tecējumu. Zināšanu pārbažu nokārtošana ir pēdējais priekšnoteikums pilnīga naturalizācijas iesnieguma noformēšanai Pilsonības likuma 12. panta izpratnē. Tādējādi naturalizācijas iesnieguma izskatīšanas termiņa tecējums sākas tikai ar brīdi, kad persona nokārtojusi valodas un zināšanu pārbaudes un RN, saņēmusi dokumentus, kas apliecina minētos faktus, tos noteiktā kārtā reģistrē un pievieno personas naturalizācijas lietai. Naturalizācijas iesniegums jāizskata un galīgais lēmums lietā jāpieņem laika posmā, kas nepārsniedz vienu gadu. Saskaņā ar Pilsonības likuma 14. panta pirmo daļu visu 15 gadu vecumu sasniegušo personu iesniegumus par uzņemšanu Latvijas pilsonībā [...] izskata to pieņemšanas secībā.

Atzīstot iesniegumu par atbilstošu normatīvajos aktos ietvertajām prasībām, NP amatpersona sagatavo un izsniedz naturalizācijas pretendenta vienotas formas norīkojumu uz valsts valodas prasmes pārbaudi un Latvijas Republikas Satversmes pamatnoteikumu, valsts himnas teksta un Latvijas vēstures zināšanu pārbaudi (MK noteikumu Nr. 34 21. punkts). Saskaņā ar Ministru kabineta 1999. gada 2. februāra noteikumu Nr. 33 "Noteikumi par latviešu valodas prasmes un Latvijas Republikas

---

¹¹ Komisijas personālsastāvu analīzes brīdī nosaka LR Naturalizācijas pārvaldes 2004. gada 27. jūlija rīkojums Nr. 629 "Par apelācijas komisijas izveidošanu" ar grozījumiem, kas izdarīti ar 2005. gada 24. februāra rīkojumu Nr. 122 un 2005. gada 20. oktobra rīkojumu Nr. 1034.

Satversmes pamatnoteikumu, valsts himnas teksta un Latvijas vēstures zināšanu pārbaudi personām, kuras vēlas iegūt Latvijas pilsonību naturalizācijas kārtībā” (turpmāk – MK noteikumi Nr. 33) 6. punktu valodas prasmes pārbaude pretendētājam nosakāma ne vēlāk kā divu mēnešu laikā no dienas, kad NP iesniegti visi nepieciešamie dokumenti, bet zināšanu pārbaude – divu mēnešu laikā no valodas prasmes pārbaudes.

Ārējie normatīvie akti neregulē kārtību, kādā izlemjami tie gadījumi, kad naturalizācijas pieņemšanas izskatīšanā veidojas rindas. Proti, situācijas, kad NP eksaminācijas komisiju un infrastruktūras noslogojums nepieļauj iespēju noteikt valodas prasmes pārbaudi divu mēnešu laikā no pieteikuma pieņemšanas brīža. Šādas situācijas noregulējumu sniedz NP 2001. gada 18. maija instrukcija Nr. 353. “Par ierakstu veikšanu naturalizācijas lietas virzības reģistrācijas veidlapā un pieteikuma iesnieguma reģistrācijas žurnālā”.

Pieteikuma iesniegums saskaņā ar instrukciju ir dokuments, ko, konstatējot noteiktus priekšnoteikumus, izdod NP pēc savas iniciatīvas vai pēc pilsonības pretendenta lūguma (instrukcija Nr. 353, 2.1. punkts) un, kas apliecina personas tiesības iesniegt naturalizācijas iesniegumu brīdī, kad NP kapacitāte ļauj nodrošināt eksāmena noturēšanu ne vēlāk kā divu mēnešu laikā no iesnieguma pieņemšanas dienas. Instrukcija tādējādi iedibina un regulē papildus naturalizācijas procesa posmu, kas nav paredzēts ārējos normatīvajos aktos un ir objektīvi nepieciešams, lai “fiksētu informāciju no pieteikuma iesnieguma iesniegšanas līdz naturalizācijas iesnieguma iesniegšanai”. Instrukcija paredz īpaša žurnāla izveidošanu, kam jānodrošina Pilsonības likuma 14. panta pirmajā daļā ietvertā pamatprincipa – iesniegumu izskatīšanu un izlemšanu to pieņemšanas secībā - ievērošanu, uzsākot administratīvo procesu iestādē.

Saskaņā ar naturalizācijas pārvaldes amatpersonu intervijās sniegto informāciju, pieteikuma iesniegumi pašreiz faktiski netiek izmantoti, jo rindas neveidojas.

Izņēmuma gadījumi un īpaši motivēti lēmumi

Par izņēmuma gadījumu (iesnieguma izskatīšana ārpus vispārējās secības, kura iedibināta ar iesniegumu reģistrāciju) iesniegumu pieņemšanas un izskatīšanas secīgas kārtības ievērošanā uzskatāmi Pilsonības likuma 14. panta otrajā daļā minētie gadījumi, kad likumā noteikta personu grupa, izsakot noteiktu vēlēšanos (rakstveidā), gūst tiesisku iespēju uz ātrāku iesnieguma izskatīšanu. Pamatojoties uz projekta īstenošanas gaitā veiktajām intervijām ar NP amatpersonām, eksperti secina, ka šādi iesniegumi ir reti un nesastāda vērā ņemamu iesniegumu īpatsvaru, proti - tādu, kurš varētu būtiski ietekmēt citas personas lietas izskatīšanas laiku. Lēmumu par naturalizācijas procesa paātrināšanas iespēju pieņem NP priekšnieks.

Saskaņā ar Pilsonības likuma noteikumiem noteiktām personu grupām ir iespēja piemērot atvieglotu naturalizācijas kārtību. Personas, kuras ieguvušas pamata, vidējo vai augstāko izglītību mācību iestādēs ar latviešu mācību valodu, vai pamata vai vidējo izglītību mazākumtautību izglītības iestādē un kārtoti centralizēto eksāmenu latviešu valodā MK noteiktā kārtībā, aizstājot latviešu valodas prasmes pārbaudi ar Izglītības ministrijas organizēto centralizēto pārbaudījumu rezultātiem, ja tie atbilst likumā noteiktam zināšanu

līmenim (MK noteikumi Nr. 33, 6. nodaļa). Ja valodas prasmi apliecina centralizētā eksāmena vērtējums (sertifikāts), NP ir tiesības apšaubīt novērtējumu, rīkojoties saskaņā ar NP instrukciju.¹² MK noteiktā kārtībā atviegloti pārbaužu noteikumi attiecas uz personām ar atsevišķu veidu invaliditāti. Personas, kuras sasniegušas 65 gadu vecumu atbrīvojamas no valodas prasmes pārbaudes rakstveida daļas. Lēmumu par atvieglojumu piemērošanu pieņem NP priekšnieks.

Citas piezīmes par tiesisko regulējumu

Iestādes ietvaros apstiprināts ētikas kodekss,¹³ kura 5. nodaļa nosaka gan amatpersonas vispārēju pienākumu apzināt un ievērot tiesisko regulējumu valsts amatpersonu interešu konfliktu novēršanai, gan papildus pienākumus.

Saskaņā ar ētikas kodeksā ietvertajiem noteikumiem – NP darbiniekam ir pienākums apzināt interešu konfliktu riskus savu darba pienākumu ietvaros. Darbiniekiem ir pienākums izvairīties ne vien no likumā aizliegtu, bet arī šķietamu interešu konfliktu situācijām (aizdomām par negodprātīgu rīcību vai ietekmējamību). Saskaņā ar ētikas kodeksā ietvērto regulējumu, darbinieka pienākums ir atteikties no jebkuras dāvanas pieņemšanas, ja tā saistīta ar darba pienākumu veikšanu, izņemot gadījumus, kad dāvanas priekšmetam ir suvenīra raksturs. Papildinot likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”¹⁴ noteikumus, ētikas kodekss paredz, ka amatpersona ne vien informē attiecīgo augstāko amatpersonu par nonākšanu interešu konflikta situācijā, bet arī pārtrauc savu līdzdalību konkrētā lēmuma pieņemšanā. Ētikas kodeksa normu ievērošanu nodrošina Pārvaldes ētikas komisija.¹⁵ Darbinieki ir tiesīgi iesniegt pārvaldes priekšniekam argumentētus priekšlikumus ētikas kodeksa grozījumiem.

Saskaņā ar likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 22. panta noteikumiem, ētikas kodeksā ietvērto normu ievērošana ir viens no amatpersonas darbības, tostarp tās pieņemto lēmumu tiesiskuma priekšnoteikumiem.

Saskaņā ar NP ierēdņu darba aprakstu, daļa ierēdņa pienākumu saistībā ar atbildību par darba norisi un rezultātiem saistīta ar ētikas normu ievērošanu, interešu konflikta un korupcijas iespējamības nepieļaušanu (risku kontroli), īstenojot ierēdņa amata pienākumus.

---

¹² LR Naturalizācijas pārvaldes 2002. gada 19. jūnija instrukcija Nr. 546 “Par Ministru kabineta 1999. gada 2. februāra noteikumu Nr. 33 “Noteikumi par latviešu valodas prasmes un Latvijas Republikas Satversmes pamatnoteikumu, valsts himnas teksta un Latvijas vēstures zināšanu pārbaudi personām, kuras vēlas iegūt Latvijas pilsonību naturalizācijas kārtībā” 40.¹³ - 40.¹⁷ punktu piemērošanas kārtību”.

¹³ LR Naturalizācijas pārvaldes 2005. gada 2. septembra iekšējie noteikumi Nr.3 “Ētikas kodekss”.

¹⁴ Likums “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”, Latvijas Vēstnesis 09.05.2002, Nr. 69.

¹⁵ LR Naturalizācijas pārvaldes 2005. gada 8. septembra rīkojums Nr. 906 “Par Ētikas komisijas izveidošanu”, 2005. gada 2. septembra Reglaments Nr. 4 “Ētikas komisijas reglaments”.

II.3. Novērotais

Reģionālo nodaļu apmeklējuma laikā eksperti novēroja naturalizācijas iesniegumu pieņemšanu divās daļēji atšķirīgās situācijās. Būtiskākās atšķirīgās iezīmes saistītas ar nodaļās strādājošo darbinieku skaitu un apmeklētāju plūsmas intensitāti.

Vienā situācijā naturalizācijas pretendentu skaits pārsniedza apjomu, kuru RN spēj pieņemt nekavējoties (ap 24 līdz 36 iesniegumus dienā). Nodaļā bija iekārtots reģistrācijas žurnāls, kur atbilstoši darbinieku, kas nodaļā pieņem iesniegumus, skaitam katrai dienai bija atvēlēta norma ar pieņemamo iesniegumu skaitu. Pretendenti, kas pirmo reizi ierodas nodaļā, tiek ar informatoru, kurš nepieciešamības gadījumā palīdz noskaidrot, vai personai varētu būt tiesības uz naturalizāciju, informē par nepieciešamajiem dokumentiem, lai iesniegtu naturalizācijas iesniegumu, un paziņo laiku, kad var iesniegt naturalizācijas iesniegumu. Apmeklētājam izsniedz informācijas lapiņu, kur norādīta nodaļas adrese un tālrunis, ziņas par nepieciešamajiem dokumentiem un valsts nodevas maksāšanu, kā arī laiks, kad jāierodas iesniegt naturalizācijas iesniegumu. Šāda kārtība naturalizācijas iesniegumu pieņemšanas organizēšanai nav noteikta un regulēta ārējos vai iekšējos normatīvajos aktos un tai ir drīzāk neformāls organizatorisks raksturs, kas, īstenojot labas pārvaldības principu, atvieglo RN un naturalizācijas pretendenta sadarbību. Pēc nodaļas vadītājas stāstītā nepieciešamības gadījumā, ja pretendents ir kādi vēra ņemami iemesli, iepriekš noteikto laiku, kad jāierodas iesniegt naturalizācijas iesniegumu, iespējams pārcelt uz agrāku vai vēlāku laiku.

Apmeklētajās nodaļās ārpus Rīgas naturalizācijas iesniegumu iesniedzēju skaits nav lielāks par dažiem cilvēkiem dienā. Ja persona ir samaksājusi valsts nodevu un tai ir visi nepieciešamie dokumenti, tā var nekavējoties iesniegt naturalizācijas iesniegumu.

Rīgā apmeklētajā nodaļā arī klātienē bija vērojama dažu cilvēku rinda, kamēr ārpus Rīgas nodaļās rindu nebija vispār.

II.4. Korupcijas riski / Esošās garantijas

1. tabula. NP darbinieku atbildes uz jautājumu: „Lūdzu, norādiet, vai saskatāt korupcijas riskus sekojošos naturalizācijas procesa posmos” – naturalizācijas procesa uzsākšana

Naturalizācijas iesniegumu pieņemšana	Nē 58	Jā 10	Nezin/ nav atbildes 1
Rindas kārtības ievērošana līdz pārbaudēm	Nē 55	Jā 12	Nezin/ nav atbildes 2

- **Vai procesa, t.sk. lēmumu pieņemšanas procedūras ir pietiekami reglamentētas?**

Naturalizācijas iesniegumu pieņemšanas process ir pietiekami reglamentēts. Tiesiskais regulējums vienlīdz detalizēti regulē visas aplūkojamā posma stadijas.

Reglamentācija ir nepietiekama un neatbilstoša gadījumiem, kad nodaļa nespēj pieņemt visus naturalizācijas iesniegumus (pieteikuma iesniegumus).

- **Vai ir iespējama un tiek nodrošināta procesa, t.sk. lēmumu pieņemšanas, kontrole?**

Ievērojot naturalizācijas procesa tiesiskā regulējuma specifiku gan aplūkojamā posma ietvaros, gan kopumā, kā arī saskaņā ar ekspertu novēroto, naturalizācijas procesa posmā, kurā lieta atrodas reģionālās nodaļas informācijas aprītē, tiek nodrošināta pietiekama procesa norises un tiesiskuma kontrole.

Tā kā lēmums pieņemt naturalizācijas iesniegumu uzskatāms par galīgo noregulējumu attiecībā uz naturalizācijas pretendentu, persona ir tiesīga apstrīdēt NP reģionālās nodaļas amatpersonas lēmumu par atteikumu pieņemt naturalizācijas iesniegumu, vēršoties pie NP priekšnieka. Jāatzīmē, ka gan saskaņā ar vispārējo tiesisko regulējumu, gan speciālajām tiesību normām, kas saistošas NP – šāds lēmums pienācīgā kārtā pamatojams. Iestādes vadītāja galīgais lēmums apstrīdams Tieslietu ministrijā un ir pakļauts administratīvās tiesas kontrolei. Tiesa kontrolē procesuālo taisnīguma principa ievērošanu, kurš ietver prasību par lēmuma pieņēmēja objektivitāti.

Naturalizācijas lietu pēc tās iekārtošanas un pēc tam, kad pretendents ir nokārtojis pārbaudes, bet pirms nosūtīšanas NP Pilsonības lietu daļai, pārbauda reģionālās nodaļas vadītājs. Periodisku lietu kontroli reģionālajās nodaļās veic nodaļu kuratori, kontrolējot lietu virzību, NP saistošo termiņu ievērošanu. Pēc pārbaūžu sekmīgas nokārtošanas pilsonības lietas formālo tiesiskuma kritēriju kontroli veic NP Pilsonības lietu daļas vadītāji, bet izlases kārtībā – NP vadošās amatpersonas.

- **Interesu konflikta bīstamība un vai to iespējams efektīvi kontrolēt?**

Tā kā amatpersonu rīcības brīvība šajā procesa posmā ir ierobežota, proti, konstatējot, ka persona iesniegusi pilnīgu normatīvajos aktos ietvertu dokumentu kopumu, amatpersonai jāpieņem lēmums par naturalizācijas iesnieguma pieņemšanu un jāveic darbības, kas saistītas ar naturalizācijas pretendenta reģistrāciju, personas datu ievadīšanu datu bāzē, personiska interešu konflikta bīstamība (t.i. potenciāls nodarīt kaitējumu) novērtējama kā neliela.

Atsevišķās reģionālajās nodaļās (Rīgā), kur to pieļauj iestādes administratīvā kapacitāte (proti, ievērojot iestādes objektīvo noslogojumu, ar dokumentu pieņemšanu nodarbojas vairākas amatpersonas), iedibināta darbinieku funkciju rotācija attiecībā uz iesniegumu

pieņemšanu. Tādējādi tiek nodrošināta savstarpējas aizstāšanas iespēja, kā arī papildus garantijas iespējamu interešu konfliktu situāciju novēršanai.

Iestādes ietvaros pieņemts Ētikas kodekss,¹⁶ kura 5. nodaļa paredz amatpersonu papildus pienākumus darbiniekiem attiecībā uz interešu konfliktu konstatēšanu un novēršanu, daļēji ietverot konkrētu faktisko (risku) situāciju raksturojumu un atbilstošus rīcības modeļus. Ievērojot iestādes darbības specifiku (nepārtraukts tiešs kontakts ar naturalizācijas pretendentiem) nepieciešams pārliecinošāks un detalizētāks regulējums attiecībā uz dāvanu pieņemšanu un atbilstošiem rīcības modeļiem strīdus situācijās. Ievērojot Ētikas kodeksa atvērto raksturu – ikviena darbinieka iespēju iesaistīties kodeksa papildināšanā un pilnveidošanā, pozitīvi vērtējamas plašākas diskusijas par nepieciešamo regulējumu un tā saturu.

Papildus tiem interešu konfliktu ierobežojumu ievērošanas kontroles mehānismiem, kurus nosaka likums “Par interešu konfliktu novēršanu valsts amatpersonu rīcībā”, iestādes (struktūrvienības) vadītājam objektīvi nav un pie pašreizējā normatīvā regulējuma tikpat kā nevar būt papildu tiesiski pamatotu un nostiprinātu kontroles iespēju.

Interesu konfliktu kontroles efektivitāti un novēršanas iespējas negatīvi ietekmē arī NP decentralizētā institucionālā struktūra, kas ietver nelielas reģionālās nodaļas un filiāles ar mazu darbinieku skaitu, nepietiekamais personāla nodrošinājums, no tā izrietoša pienākumu pārdale institūcijas ietvaros, kā arī bieža personāla maiņa.

- **Vai lēmumu pieņemšana notiek vienlaicīgi ar tiešu saskarsmi ar iedzīvotājiem?**

Naturalizācijas iesniegumu un pievienoto dokumentu sākotnējā pārbaude notiek apmeklētāja klātbūtnē. Amatpersona pieņem lēmumu par naturalizācijas iesnieguma pieņemšanu vai atteikumu pieņemot personas naturalizācijas iesniegumu.

- **Vai lēmumi tiek pieņemti vienpersoniski?**

Iesniegumu par naturalizācijas iesnieguma pieņemšanu vai atteikumu to pieņemt, pieņem reģionālās nodaļas amatpersona vienpersoniski.

- **Vai iespējama nelabticīgas saiknes izveidošana starp iedzīvotāju un lēmuma pieņēmēju?**

Ja iesnieguma pieņēmēju un iesniedzēju nevieno tādas saites, kas atspoguļojas valsts amatpersonas deklarācijā vai, kas citādi ir vai var kļūt zināmas nodaļas vadītājam, process neizslēdz iespēju, ka starp naturalizācijas iesnieguma iesniedzēju un NP amatpersonu var pastāvēt nelabticīga saikne (vienošanās), tādējādi palielinot korupcijas risku.

---

¹⁶ LR Naturalizācijas pārvaldes 2005. gada 2. septembra iekšējie noteikumi Nr.3 “Ētikas kodekss”.

Novērtējot šāda riska bīstamību un iespēju, ka iespējama koruptīva rīcība varētu būtiski ietekmēt naturalizācijas procesa virzību vai gala iznākumu, jāatzīmē, ka iespējamo kaitējumu ierobežo amatpersonu mazā rīcības brīvība un kontroles intensitāte (sk. augstāk). Konkrētā naturalizācijas posma ietvaros varbūtība, ka amatpersonas prettiesiska rīcība var būtiski ietekmēt tādu procesa posmu rezultātu, kuram ir nozīme, nosakot naturalizācijas procesa iznākumu (valodas prasmes un zināšanu pārbaudes) ir ļoti zema. Iesnieguma iesniegšanas un pārbaūžu posmi ir strikti nodalīti, bet atsevišķos gadījumos (Rīgā) nošķiršana izpaužas arī iestādes institucionālajā sistēmā (iesniegumus iesniedz reģionālajās nodaļās, bet pārbaudes kārtā Metodikas un eksaminācijas centrā).

- **Vai ir nozīmīgi lēmumi, kuru pārskatīšana maz ticama vai neiespējama, pat ja tie ir nepareizi?**

Naturalizācijas iesnieguma pieņemšanu vai atteikumu pieņemt dokumentus ir iespējams pārskatīt, un, ja pieņemšana vai atteikums bijis nepamatots, pārskatīšanas iespēja ir pilnībā nodrošināta (sal. augstāk). Pirmajā gadījumā nepamatotību visticamāk konstatētu reģionālās nodaļas vadība, PLD vai NP vadība. Atsevišķi vērtējamās situācijas, kad atteikumu apstrīdētu naturalizācijas iesnieguma iesniedzējs, vispārējā kārtā vērsties pie NP priekšnieka. Lai arī NP amatpersonas un NP priekšnieka nelabvēlīgs lēmums neatņem personai tiesības naturalizēties, lēmums par apstrīdēto atteikumu pieņemt naturalizācijas iesniegumu ierobežo personai tiesības izmantot likumā noteikto iespēju uzsākt naturalizācijas procesu (proti, tas satur galīgo noregulējumu un nav uzskatāms par starplēmumu par procesuāliem jautājumiem). Šādu lēmumu var pārsūdzēt administratīvajā tiesā.

- **Vai pastāv efektīvas apstrīdēšanas iespējas?**

Naturalizācijas iesnieguma pieņemšanas atteikumu var apstrīdēt; lēmumu par apstrīdēto atteikumu pieņem NP priekšnieks. Ievērojot, ka NP amatpersonas un NP priekšnieka lēmums par apstrīdēto atteikumu pieņemt naturalizācijas iesniegumu ir galīgais noregulējums lietā un liedz personai tiesības izmantot likumā noteiktās tiesības iegūt Latvijas pilsonību naturalizācijas ceļā, šādu lēmumu var pārsūdzēt administratīvajā tiesā.

- **Vai pastāv abstraktas uzraudzības iespējas?**

NP izveidojusi un nodrošina uzticības tālruņa darbību. Vispārējā normatīvajos aktos¹⁷ noteiktā kārtībā iestādes vadītājam vai viņu pilnvarotām personām periodiski, bet ne retāk kā reizi mēnesī jāpieņem apmeklētājus tiem izdevīgā laikā, un atbilstoši savai kompetencei jāizskata apmeklētāju mutvārdos izteiktās sūdzības vai priekšlikumi. NP Informācijas centri gan Rīgā, gan Latvijas reģionos pieņem apmeklētājus ik dienas vai noteiktu dienu skaitu nedēļā.

---

¹⁷ Likums "Iesniegumu, sūdzību un priekšlikumu izskatīšanas kārtība valsts un pašvaldību institūcijās". Latvijas Vēstnesis Nr. 130, 05.11.1994, 10. pants.

Naturalizācijas procesa norises uzraudzību noteikto pilnvaru ietvaros veic arī Saeimas Pilsonības likuma izpildes komisija.

- **Cik apgrūtinoša ir prasību nasta?**

Saskaņā ar Pilsonības likuma un MK 02.02.1999 noteikumu Nr. 34 “Naturalizācijas iesniegumu pieņemšanas un izskatīšanas kārtība” prasībām naturalizācijas iesniegumam pievienojamo dokumentu klāsts ir ierobežots un izsmeļoši noteikts, kā rezultātā ir samazināta varbūtība, ka iesniedzēji varētu būt motivēti prettiesiski ietekmēt NP darbiniekus.

Prasību nasta varētu būt apgrūtinošāka formālo kritēriju dēļ situācijās, kad pretendents ir grūtības vai nav vēlēšanās personiski ierasties iesnieguma pieņemšanas vietā. Hipotētiski var tikt meklētas iespējas panākt iesnieguma pieņemšanu no trešās personas, pārņēmt pārstāvības aizliegumu naturalizācijas lietu kārošanā iestādē.

- **Vai pastāv spiediens iesaistīties korupcijā?**

Spiediens iesaistīties izteikti korumpētās attiecībās, piemēram, kukuļošanā šajā posmā ir neliels, un korupcijas mēģinājumi no pretendentu puses, par kuriem eksperti uzzināja, pārsvarā ir saistīti ar šo pretendentu neizpratni par procesa būtību. Spriežot pēc NP darbinieku anketām un izteikumiem semināros, pastāvīgāks raksturs ir spiedienam pieņemt nelielas dāvanas, piem., ziedus, saldumus u.tml.

Esošās garantijas

Kopumā naturalizācijas procesa posmu pirms pārbaudēm raksturo zems korupcijas risks. Naturalizācijas iesnieguma pieņemšana, ja nav visu nepieciešamo dokumentu vai, ja personai nav tiesību naturalizēties, visticamāk nedotu labumu negodīgajam naturalizācijas pretendents, jo pēc pārbažu nokārtošanas naturalizācijas lietu un tajā ietilpstošos dokumentus pārbauda reģionālās nodaļas vadītājs, nodaļas kurators Pilsonības lietu daļā, Pilsonības lietu daļas vadītājs un Pilsonības lietu daļas pilsonības iegūšanas sektora vadītājs (divi pēdējie katrs 50% no kopējā saņemto lietu skaita), NP priekšnieka vietniece (30% no saņemto lietu skaita izlases kārtībā) un juridiskā daļa (10% no iesniegumu skaita).

PLD, MEC, JD vadītājiem vai viņu pilnvarotām amatpersonām ir uzdots ne retāk kā reizi ceturksnī veikt pārbaudes reģionālajās nodaļās par tiesību aktu ievērošanu pilsonības iegūšanas un zaudēšanas procesa nodrošinājumā.¹⁸

Arī iespējas paātrināt naturalizācijas procesa gaitu pirms pārbaudēm ir visnotaļ ierobežotas. Rīgā, līdzko reģionālajā nodaļā pieņemts naturalizācijas iesniegums un

---

¹⁸ Naturalizācijas pārvaldes 2006. gada 24. februāra rīkojums Nr. 294 „Par Korupcijas novēršanas programmas 2006.-2007. gadam un Pretkorupcijas pasākumu plāna apstiprināšanu”. 24.02.2006. 4.punkts.

pretendentam izsniegts norīkojums uz pārbaudēm, pretendents var vērsties MEC, lai noteiktu pārbaudžu datumu. Tādējādi Rīgas reģionālo nodaļu ziņā nav iespēju paātrināt šo procesa stadiju, kas uz kopīgā pilsonības ieguves procesa laika fona ir tikpat kā tūlītēja. Reģionālajās nodaļās ārpus Rīgas pārbaudžu laika nozīmēšana notiek pašās nodaļās vienlaikus ar iesnieguma pieņemšanu.

Tā kā pārbaudžu laiks var tikt nozīmēts pēc vairākām nedēļām, šajā situācijā hipotētiski pretendents varētu būt ieinteresēts pārbaudžu nozīmēšanu paātrināt ar prettiesiskas ietekmēšanas palīdzību, lai arī laika ieguvums uz kopīgā pilsonības iegūšanas procesa ilguma fona būtu neliels. Svarīgi, ka prettiesiskums vai korupcija neizpaustos pašā paātrināšanas faktā, bet gan, piemēram, tad, ja amatpersona kā atlīdzību par paātrināšanu pieņemtu kukuli.

Ievērojot, ka ārpus Rīgas izvietotajos eksaminācijas centros eksaminācijas komisiju rotācijas iespējas ir ierobežotas, korupcijas risks, kas saistīts ar eksāmena nozīmēšanu pie “labvēlīgas” vai “vēlamās” komisijas nav atkarīgs no dokumentu pieņemēja.

Dokumentu pieņēmējam nav iespēju izzināt ārkārtas kontroles vizīšu grafiku vai nodaļas vadītāja izvēlēto kontroles pasākumu grafiku, ja šo grafiku sastādītāji un turētāji strikti ievēro iekšējo normatīvo aktu prasības.

III. Pārbaudes

III.1. Īss procesa apraksts

Saskaņā ar Pilsonības likumu naturalizācijas kārtībā Latvijas pilsonībā var uzņemt personas, kuras prot latviešu valodu, zina Latvijas Republikas Satversmes pamatnoteikumus, valsts himnas tekstu un Latvijas vēsturi (12. pants). Tāpēc naturalizācijas pretendenti (ar likumā noteiktiem izņēmumiem) ir jānokārto latviešu valodas pārbaude un zināšanu pārbaude.

Naturalizācijas pretendenti pēc naturalizācijas iesnieguma iesniegšanas saņem norīkojumus uz pārbaudēm. Pārbaudes Rīgā notiek Metodikas un eksaminācijas centrā, ārpus Rīgas – reģionālajās nodaļās. Attiecīgi tur arī naturalizācijas pretendenti tiek noteikti pārbaudžu datumi. MEC un reģionālās nodaļas, kurās notiek pārbaudes, formē pārbaudžu kārtotāju grupas atkarībā no tā, cik bieži un cik daudzām grupām iespējams noorganizēt pārbaudžu kārtotājus. Pamata kārtība ir tāda, ka naturalizācijas pretendenti tiek piešķirtas vietas pārbaudžu kārtotāju grupās naturalizācijas iesniegumu iesniegšanas vai – Rīgā – ierašanās MEC kārtībā. Tomēr šajā kārtībā iespējami izņēmumi, jo pēc pretendenta vēlēšanās datumu var noteikt vēlāk vai, ja iespējams, ātrāk. Datuma pārbīde būtu daļa no prettiesiska darījuma tad, ja, piemēram, amatpersona kā atlīdzību par paātrināšanu pieņemtu kukuli.

Valodas prasmes pārbaude sastāv no klausīšanās pārbaudes, kur testa formā jāaizpilda uzdevumi, pamatojoties uz tekstu, ko atskaņo pārbaudžu telpā; rakstīšanas pārbaudes, kuras ietvaros jāaizpilda anketa un jāuzraksta vēstule pēc dota plāna; lasīšanas prasmes, kā arī runāšanas prasmes pārbaudes, kas notiek intervijas formā ar pārbaudes komisiju. Satversmes, himnas un vēstures zināšanu pārbaudi var kārtot tie pretendenti, kas nokārtojuši valodas pārbaudi. Rakstu darbi tiek izlaboti un novērtēti tūlīt pēc pārbaudes beigām, vērtējums par pārbaudi tiek paziņots nekavējoties pēc intervijas beigām.

Pārbaudžu materiālus sagatavo MEC metodikas sektors. Rīgā šos materiālus sakomplektē un pie sevis tur aizzīmogatā aploksnē MEC vadītājs vai MEC Eksaminācijas sektora vadītājs. Materiāli aizzīmogatā aploksnē tiek nodoti pārbaudes komisijas priekšsēdētājam tieši pirms pārbaudes sākuma pārbaudes telpā pretendentu klātbūtnē. Pārbaudēm ārpus Rīgas pārbaudžu materiāli aizzīmogatās aploksnēs tiek nodoti reģionālās nodaļas vadītājam, kas tos sakomplektē un nodod pārbaudes komisijas priekšsēdētājam dienu pirms pārbaudes vai pārbaudes dienā.

MEC pārbaudes vienā dienā notiek divām vai trijām grupām, un konkrētajai grupai pārbaudes vadošā komisija tiek noteikta tikai pirms pašas pārbaudes. Ārpus Rīgas reģionālajās nodaļās pārbaudes vienlaikus vairākām grupām nenotiek un pārbaudžu komisijas ir iepriekš zināmas.

III.2. Novērotais

Pārbaužu materiālus izstrādā MEC Metodikas sektors. Kad materiāli ir sagatavoti, tos akceptē MEC vadītāja. Viņa arī izlemj, kad un kādās kombinācijās materiāls ir izmantojams, kā arī fasē nodaļās izmantojamos materiālus.

MEC ietvaros notiekošajām pārbaudēm materiālus saņem MEC vadītājas vietniece, kura nosaka un zina, kurā dienā un kurās pārbaudēs izmanto kurus materiālus. MEC vadītājas vietniece gatavo un aizzīmogo aplokšnes. Pārbaužu grupu saraksti tiek izlikti pārbaužu rītā. Aptuveni 10 minūtes pirms pārbaužu sākuma arī tiek uzzināts komisijas sastāvs un tās priekšsēdētājs, komisija nav informēta par grupas sastāvu. MEC komisijas arī nodrošina pārbaudes Valmierā, Cēsīs un Limbažos. Komisija par šo izbraukumu uzzina iepriekšējā vakarā. Kas un kur brauks, nosaka MEC vadītājas vietniece.

Pārbaudes dienā saskaņā ar grupu sarakstiem pretendenti ieņem vietas pārbaužu telpā. Pēc tam viņiem tiek pārbaudīta identitāte. Pārbaudes materiālus aizzīmogatā aploksnē ienes tad, kad identitātes pārbaude ir pabeigta. Identitātes pārbaudes un pašas pārbaudes laikā komisijas locekļiem ir ieteikts nestaigāt starp solu rindām un iet klāt pretendentiem, kas uzdod jautājumus, izņemot gadījumus, kad ir aizdomas par pārbaudes negodīgu kārtošānu. Klātienē novērojumos eksperti novēroja gan šī ieteikuma stingru ievērošanu, gan arī pretējo.

Ārpus Rīgas komisijas sastāvs principā ir zināms jau pirms pārbaudēm. Lai arī komisijas sastāvu varētu nezināt katrs atsevišķais pretendents, speciāli interesējoties, to uzzināt nevarētu būt grūti. Tā vienā no novērotajām pārbaudēm to vadīja komisija, kas ir viena un nemainīga visām pārbaudēm, kas notiek četrās reģionālajās nodaļās.

III.3. Tiesiskais regulējums

Zināšanu pārbaudes norises vispārējais tiesiskais regulējums, kā arī atvieglojumu pieļaujamības priekšnoteikumi pārbaužu procesā noteiktām personu grupām ietverti Pilsonības likuma 3. nodaļā „Zināšanu pārbaudes kārtība”.

Ievērojot likumdevēja pilnvarojumu, Latviešu valodas prasmes pārbaudes kārtību un īpašu zināšanu pārbaudes kārtību personām, kurām piešķirta invaliditāte noteic Ministru kabineta 1999. gada 2. februāra noteikumi Nr. 33 “Noteikumi par latviešu valodas prasmes un Latvijas Republikas Satversmes pamatnoteikumu, valsts himnas teksta un Latvijas vēstures zināšanu pārbaudi personām, kuras vēlas iegūt Latvijas pilsonību naturalizācijas kārtībā” (turpmāk - MK noteikumi Nr. 33).¹⁹ Noteikumi attiecībā uz pārbaužu norises kārtību aplūkojami ciešā saistībā ar Tieslietu ministrijas 2003. gada 10. jūlija instrukciju Nr. 1-2/12 “Par latviešu valodas prasmes, Latvijas Republikas Satversmes pamatnoteikumu, valsts himnas teksta un Latvijas vēstures zināšanu pārbaudes organizāciju un pretendentu prasmes un zināšanu vērtēšanu”.

---

¹⁹ Latvijas Vēstnesis Nr. 32/33, 04.02.1999

Likumpakārtoto un iestādes iekšējo normatīvo aktu kopumā skaidri izdalāmi tie noteikumi, kas attiecas uz pārbaūžu materiālu sagatavošanu un apriti, un loģistiku.

Pārbaudes materiālu satura sagatavošanas, konfidencialitātes nodrošināšanas pamatnoteikumus un prasības definē vairāki Tieslietu ministrijas izdoti iekšējie normatīvie akti, precizējot MK noteikumus Nr. 33, kā arī NP iekšējie normatīvie akti. Pārbaūžu materiālu satura konfidencialitātes tehniskās prasības, to sagatavošanas, uzglabāšanas un izsniegšanas tehniskās prasības aplūko NP 2002. gada 23. maija instrukcija "Par Latviešu valodas prasmes un Latvijas Republikas Satversmes pamatnoteikumu, valsts himnas teksta un Latvijas vēstures zināšanu pārbaudes materiālu sagatavošanu, uzglabāšanu, izsniegšanu un slepenības nodrošināšanu." Instrukcija skaidri diferencē un raksturo MEC amatpersonu tiesību un pienākumu kopumu, kā arī atbildību pārbaūžu materiālu sagatavošanā un aprites organizēšanā, nodrošināšanā un kontrolē.

Pārbaudes materiālus sagatavo (satura izveide) MEC Metodikas sektora amatpersonas. Pareizo atbilžu „atslēgas” latviešu valodas prasmes pārbaudei sagatavo minētā sektora vadītājs. Zināšanu pārbaudes testa atbildes sagatavo sektora amatpersona un, izdrukātas, nodod sektora vadītājam. Fiziskās drošības prasības pieprasa šādu materiālu glabāšanu seifā.

Pārbaudes materiālu komplektēšanu, pavairošanu un fasēšanu veic sektora vadītājs.

Materiāli MEC Eksaminācijas sektora vadītājam, kā arī Reģionālo nodaļu vadītājam vai viņa pilnvarotai personai tiek izsniegti aizzīmogatā un slēgtā aploksnē, fiksējot izsniegšanas faktu un materiālu saturu žurnālā, un apliecinot ar saņēmēja parakstu.

Ar pārbaūžu materiālu apriti saistītie jautājumi ietverti NP 2002. gada 23. maija instrukcijā "Par Pilsonības likumā noteikto latviešu valodas prasmes un zināšanu pārbaudes materiālu saņemšanu, izsniegšanu, glabāšanu, izmantošanu un iznīcināšanu". Instrukcija nosaka eksaminācijas centru amatpersonu (vadītāja) un pārbaūžu komisijas locekļu tiesības un pienākumus materiālu satura konfidencialitātes un definēto fiziskās drošības prasību īstenošanā. Šis normatīvais akts regulē pārbaūžu procesa norisi, ciktāl tas attiecas uz pārbaūžu materiālu apriti (aplūkojot kopsakarā ar MK noteikumu Nr. 33 3. un 4. daļu), citu starpā ierobežojot materiālu aprites noteikumus ar precīziem laika ierobežojumiem eksaminācijas procesā un pēc tā. Instrukcija nosaka arī materiālu glabāšanas un komplektēšanas kārtību NP reģionālajās nodaļās un MEC, paredz kārtību, kādā nosakāmas konkrētu amatpersonu tiesības un pienākumi, kā arī atbildība par dokumentu apriti reģionālās nodaļas ietvaros.

NP amatpersonu kompetenci un atbildību saistībā ar pārbaūžu materiālu uzglabāšanu un sagatavošanu izmantošanai pārbaudēs reģionālajās nodaļās nosaka atsevišķs NP rīkojums.²⁰ MEC vadītāja, MEC Eksaminācijas sektora vadītāja, kā arī pārbaūžu komisiju locekļu (referentu) pienākumi attiecībā uz pārbaūžu materiālu drošības un slepenības nodrošināšanu ietverti amatpersonu amata aprakstā.

---

²⁰ LR Naturalizācijas pārvaldes 2002. gada rīkojums Nr. 478 "Par atbildīgo amatpersonu norīkošanu".

Saskaņā ar MK noteikumos Nr. 33 2. pantā ietverto deleģējumu, Tieslietu ministrijas 2003. gada 10. jūlija instrukcija Nr. 1-2/12 “Par latviešu valodas prasmes, Latvijas Republikas Satversmes pamatnoteikumu, valsts himnas teksta un Latvijas vēstures zināšanu pārbaudes organizāciju un pretendentu prasmes un zināšanu vērtēšanu” aptver gan detalizētu pārbaūžu procesa organizatorisko jautājumu un pārbaūžu komisijas locekļu procesuālo tiesību pienākumu izklāstu pārbaudes gaitā, tostarp attiecībā uz personu identitātes pārbaudi, komisijas sastādīto dokumentu un lēmumu veidus, saturu un noformēšanas prasības, kā arī pārbaūžu materiālu aprites un konfidencialitātes nodrošināšanas pamatjautājumus. Instrukcija nosaka arī pārbaūžu vērtēšanas kārtību (eksaminatoru tiesības un pienākumus procesa gaitā, iedibina koleģialitātes principu vērtējuma noskaidrošanā un strīdu risināšanā) un pretendentu atbilžu un darbu novērtēšanas kritērijus. Instrukcija detalizēti regulē pārbaudes komisijas kompetenci un rīcību, kā arī tiesiskās sekas gadījumos, kad pārbaudi ierodas kārtot cita persona (sal. instrukcijas 1-2/12 12. – 14. sadaļa)

Pārbaūžu komisiju locekļu izvēles priekšnoteikumus un šo personu pamatpienākumu kopumu darba procesā regulē Tieslietu ministrijas 1999. gada 9. marta nolikums Nr. 1-1/26 “Par Latviešu valodas prasmes, Latvijas Republikas Satversmes pamatnoteikumu, valsts himnas teksta un Latvijas vēstures zināšanu pārbaudes komisijām”.

Komisija nodrošina valodas prasmes, kā arī zināšanu pārbaudes (ja pretendents izvēlas pārbaudi kārtot mutvārdos) norises audio ierakstu, ja pretendents piekrīt (sal. MK noteikumi Nr. 33, 19. un 27.punkts).

Valodas prasmes pārbaudes rezultātu pretendētājam paziņo nekavējoties pēc pārbaudes, nepieciešamības gadījumā, ja komisijas vērtējums nav vienprātīgs, lēmumu pieņem bez personas klātbūtnes (instrukcija 1-2/12 46. punkts). Zināšanu pārbaudes rezultātus pretendētājam paziņo nekavējoties pēc visu darbu izlabošanas un individuāli (instrukcija 1-2/12 52. punkts).

Pārbaudes komisija aizpildītos dokumentus – pretendenta pārbaudes lapu, kā arī pārbaudes protokolu²¹ līdztekus ar pretendenta sagatavotajām atbildēm un apdomas lapām (kas ievietotas slēgtā un noteiktā kārtībā apzīmētā aploksnē) tūdaļ pēc pārbaudes noslēguma un rezultātu paziņošanas nodod kompetentai MEC vai reģionālās nodaļas amatpersonai (instrukcija 1-2/12 62.punkts).

Ja pretendents nepiekrīt komisijas vērtējumam kādā no pārbaudēm, to iespējams apstrīdēt 30 dienu laikā, vēršoties pie NP priekšnieka.²² Lēmumu par apstrīdēto vērtējumu sagatavo NP apelācijas komisija, bet pieņem NP priekšnieks,²³ izvērtējot pārbaudes komisijas lēmuma atbilstību normatīvajos aktos ietvertajiem vērtēšanas kritērijiem. Komisija kontrolē gan lēmuma tiesiskumu, gan lietderību (par komisijas lēmuma tiesiskuma procesuālajiem priekšnoteikumiem un kārtību, kā arī lēmumu tiesisko spēju sk. šī ziņojuma II nodaļā).

²¹ MK noteikumi Nr. 33. 34.¹ pants.

²² MK noteikumu 33. 40. pants

²³ LR Naturalizācijas pārvaldes 2004. gada 26. jūlija rīkojums Nr. 2 „Apelācijas komisijas nolikums”.

Saskaņā ar administratīvā procesa tiesiskā regulējuma vispārējām nostādņēm, ievērojot eksaminācijas procesa (vērtējuma) specifiku, vispārējai administratīvās tiesas kontrolei ir pakļauts eksaminācijas komisijas darba procesuālais tiesiskums.

Ja kādam no komisijas locekļiem ir iebildumi pret pārbaudes gaitu vai pretendenta valodas prasmes vai zināšanu galīgo vērtējumu, viņš tos ieraksta protokolā pirms tā parakstīšanas (normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā protokolu paraksta gan visi komisijas locekļi, gan pretendents, protokols glabājas NP reģionālajā nodaļā vai MEC). Komisijas priekšsēdētājs 3 dienu laikā par to ziņo Metodikas sektoram, kurš 2 nedēļu laikā izskata šos iebildumus un pieņem lēmumu.²⁴

Ja instrukcijā noteiktajos gadījumos augstāk minētos rīkojumus sagatavo NP RN amatpersona (sal. instrukcijas 11.-21. punkts un 28. – 36. punkts), par termiņa ievērošanu, ja tas ir priekšnoteikums naturalizācijas lietas izskatīšanas apturēšanai vai iesnieguma izbeigšanai, atbild RN vecākais referents. Lēmuma juridisko kontroli iesnieguma izskatīšanas apturēšanas gadījumā veic RN vadītājs, pārvaldes priekšnieka vietnieks naturalizācijas jautājumos. Gadījumā, ja lietas izskatīšana tiek izbeigta, kontroli veic RN vadītājs, PLD vecākais referents, PLD vadītājs, Juridiskās daļas vadītājs un NP priekšnieka vietnieks naturalizācijas jautājumos. Par dokumentu nosūtīšanu atbild NP Vispārējā daļa, bet lietas izskatīšanas izbeigšanas gadījumā – PLD vecākais referents.

III.4. Korupcijas riski / Esošās garantijas

2. tabula. NP darbinieku atbildes uz jautājumu: „Lūdzu, norādiet, vai saskatāt korupcijas riskus sekojošos naturalizācijas procesa posmos” – pārbaudes

Likumā noteikto pārbaužu datuma noteikšana	Nē 55	Jā (raksturojiet) 11	Nezin/ nav atbildes 3
Pārbaužu materiālu gatavošana un aprīte	Nē 45	Jā (raksturojiet) 18	Nezin/ nav atbildes 6
Pārbaužu norises organizācija	Nē 50	Jā (raksturojiet) 17	Nezin/ nav atbildes 2
Pārbaužu rezultātu vērtēšana	Nē 40	Jā (raksturojiet) 25	Nezin/ nav atbildes 4

- **Vai procesa, t.sk. lēmumu pieņemšanas procedūras ir pietiekami reglamentētas?**

²⁴ Sal. LR Tieslietu ministrijas 2003. gada 10. jūnija instrukcija Nr. 1-2/12 “Par latviešu valodas prasmes, Latvijas Republikas Satversmes pamatnoteikumu, valsts himnas teksta un Latvijas vēstures pamatzināšanu pārbaudes organizāciju un pretendenta prasmes un zināšanu vērtēšanu”.

Ar pārbaudēm saistītā naturalizācijas procesa daļas, t.sk. vērtēšana visumā ir reglamentētas pietiekami un samērā vienmērīgi.

Jāatzīmē, ka, ievērojot kritēriju specifiku, ekspertiem nebija iespējams izvērtēt to saturisko pietiekamību. Izvērtējot kritēriju tvērumu, jāņem vērā objektīvi ierobežotas iespējas izskaust eksaminētāja vērtēšanas brīvību (turklāt ievērojot, ka notiek pārbaude par personas otrās valodas prasmi) valodas prasmes pārbaudē, ja vien atbildes nav prasītas testa formā. Šī īpatnība īpaši izpaužas robežsituācijās, kad pretendenta valodas prasme ir tuva robežai starp pieņemamu līmeni un nepieņemamu līmeni un eksaminācijas komisijas locekļiem ir augsta rīcības brīvības pakāpe, sniedzot pietiekamu vai nepietiekamu vērtējumu.

- **Vai ir iespējama un tiek nodrošināta procesa, t.sk. lēmumu pieņemšanas kontrole?**

Ir iespējama un tiek nodrošināta kontrole pār pārbaudžu rakstisko daļu vērtēšanu. Runas prasmes pārbaudes kontrole nav iespējama gadījumos, kur netiek veikts audio ieraksts. Vispārēja kontrole vai kontrole, reaģējot uz ziņojumu par iespējami prettiesisku rīcību, ir iespējama piedaloties pārbaudēs.

- **Interesu konflikta bīstamība un vai to iespējams efektīvi kontrolēt?**

Interesu konflikta bīstamība ir augsta, jo komisijas loceklim (it īpaši priekšsēdētājam) ir ievērojamas iespējas ietekmēt vērtējumu, kamdēļ iespējamās personiskas intereses klātbūtne var būtiski ietekmēt pārbaudes objektivitāti. Apsverot interešu konfliktu iespējamību un izvērtējot to bīstamību, jāņem vērā, ka eksaminācijas komisijas locekļiem ir kvalifikācija (situācijās, kad persona ir latviešu valodas kā otrās valodas speciālists) un zināšanas par pārbaudžu procesa norisi un metodoloģiju, kas ir efektīvi izmantojamas pretendentu mācībās, gatavojoties pārbaudēm. Tādējādi ir iespējamās situācijas, kad eksaminācijas komisijas loceklis piepelnās paralēli darbam Naturalizācijas pārvaldē, gatavojot pretendentus naturalizācijas pārbaudžu kārtīšanai. Šāds darbinieks var izmantojot savas kā valsts amatpersonas zināšanas par pārbaudžu procesa īpatnībām (tā būtu vismaz neētiska rīcība) vai, kas būtu vēl bīstamāk, pats piedalīties eksaminācijas komisijā, kas vada pārbaudi viņa mācāmajiem pretendentiem.

Turklāt, ja eksaminācijas komisijas loceklis slēpj nodarbošanos ar pretendentu sagatavošanu, struktūrvienības vadītājam nav objektīvi drošu veidu, kā šādu neatļautu nodarbošanos konstatēt. Interesu konfliktu kontroles pienākuma īstenošanas efektivitāti, raugoties no iestādes vadītāja pozīcijām, būtiski ietekmē arī NP institucionālā uzbūve, kas paredz izkliedētas institūcijas, kā rezultātā amatpersonu nomaina var būt saistīta ar praktiskām grūtībām.

Pastāv pārbaudžu komisiju amatpersonu rotācija. Tomēr, ievērojot pārvaldes ierobežoto kapacitāti un resursu pieejamību,²⁵ tās pilnvērtīga norise iespējama tikai MEC.

---

²⁵ Sk., piemēram, LR Naturalizācijas pārvaldes 2004. gada 20. janvāra vēstule Nr. 5-7/192 "Par Naturalizācijas pārvaldes plāniem 2005. gadam".

Piemēram, rajonu komisiju locekļus viņu prombūtnē var aizstāt īpaši nozīmētas amatpersonas.²⁶

- **Vai lēmumu pieņemšana notiek vienlaicīgi ar tiešu saskarsmi ar iedzīvotājiem?**

Runas prasmes pārbaudē vērtējums tiek izdarīts pretendenta klātbūtnē un paziņots nekavējoties pēc sarunas ar pretendentu, izņemot gadījumus, kad komisijas viedoklis nav vienprātīgs.

- **Vai iespējama nelabticīgas saiknes izveidošana starp iedzīvotāju un lēmuma pieņēmēju?**

Nelabticīgas saiknes izveidošana starp naturalizācijas pretendentu un pārbaudēju komisiju vai atsevišķu komisijas locekli ir iespējama, taču MEC rīkotajās pārbaudēs šādas saiknes izveidošanās ceļā grūtāk garantējams pretendentam labvēlīgs rezultāts, jo, ievērojot noteikumus par pārbaudēju komisijas locekļu rotāciju, pirms pārbaudes sākuma pretendenti nezina, kas būs viņu pārbaudes komisijas locekļi.

Otra amatpersonu grupa, kura ir pakļauta nelabticības saiknes veidošanas riskam, ir tās personas, kas gatavo un – it īpaši – komplektē pārbaudēju materiālus. Personas, kas izstrādā materiālus nerotē un ir pastāvīgi zināmas. Vienlaikus risku varētu mazināt tas, ka šīs personas ir konkrēti zināmas MEC Metodikas sektora amatpersonas.²⁷ Līdz ar to prettiesiskas informācijas izpaušanas gadījumā būtu viegli noteikt atbildīgās personas. Rīgā notiekošajām pārbaudēm materiālu atlasīšanu veic MEC vadītāja un vietniece. Situācija ir atšķirīga tajās reģionālajās nodaļās, kurās ir eksaminācijas sektori. Arī šīm nodaļām pārbaudēju materiāli tiek nosūtīti tā, kā ir saņemti MEC, taču konkrētu materiālu atlasīšanu konkrētām pārbaudēm jau veic attiecīgās nodaļas vadītājs. Tā kā šīs personas savos amatos ir pastāvīgi zināmas, uz tām attiecas risks, ka ziņas par to, kuri materiāli tiks izmantoti kurās pārbaudēs, varētu tikt prettiesiski izpaustas. NP ir izstrādājusi rīcības un pasākumu plānu pārbaudēju procesa, tostarp materiālu sagatavošanas un komplektēšanas gaitas optimizēšanai.²⁸

No NP darbinieka anketas: *Ja no materiālu komplekta izvēlas to komplektu, kurš būs nākamās dienas eksāmenā, un darbinieks, kurš izvēlas, ir negodprātīgs un izpauž informāciju par eksāmena saturu ieinteresētai personai. Izvēli vajadzētu izdarīt pāris minūtes pirms eksāmena, un to izdara komisija, varbūt pat ar izlozes metodi (izvēlas no vairākiem komplektiem).*

- **Vai lēmumi tiek pieņemti vienpersoniski?**

---

²⁶ LR Naturalizācijas pārvaldes 1997. gada 16. decembra rīkojums Nr. 256 „Par ierēdņu kandidātu aizvietošanu”.

²⁷ Projekta veikšanas laikā gan visas MEC Metodikas sektora amata vietas bija vakantas.

²⁸ LR Naturalizācijas pārvaldes 2005. gada 11. novembra “Informācija par Naturalizācijas pārvaldes darbu zināšanu pārbaudēju procesa optimizēšanai”, sal. 3. sadaļa.

Pārbaudes kārtošanas datums tiek noteikts vienpersoniski, bet saskaņojot ar pretendentu. Jautājumā par datumu noteikšanu netiek veiktas patstāvīgas kontroles, tomēr, tiek nodrošināta *ad hoc* kontrole aizdomīgos gadījumos.

Attiecībā uz pārbauzu vērtēšanu lēmumi tiek pieņemti koleģiāli. Tomēr jāņem vērā, ka normatīvi noteikts pienākums vērtēt un pieņemt lēmumus koleģiāli, neizslēdz hipotētisku iespēju, ka atsevišķas pārbaudes daļas vērtē tikai viens komisijas loceklis, konsultējoties ar kolēģiem tikai šaubu gadījumā (lai arī tiesiski atbildīgi par vērtējumu ir visi komisijas locekļi).

- **Vai ir nozīmīgi lēmumi, kuru pārskatīšana maz ticama vai neiespējama, pat ja tie ir nepareizi?**

Eksaminācijas komisijas izdarīti vērtējumi *de facto* nav pārskatāmi pretendentam nelabvēlīgā veidā, pat ja vērtējums ir nepamatoti pozitīvs un tas konstatēts pārbauzu kontroles gaitā. Vērtējumi var tikt pārskatīti pretendentam labvēlīgi, ja tie ir nepamatoti negatīvi un pretendents tos apstrīdējis (izņemot runas prasmes pārbaudi, ja tā nav ierakstīta).

- **Vai pastāv efektīvas apstrīdēšanas iespējas?**

Komisijas vērtējumu var apstrīdēt Naturalizācijas pārvaldes priekšniekam, lēmumu par apstrīdētās pārbaudes rezultātu sagatavo apelācijas komisija un pieņem NP priekšnieks, savukārt komisijas vērtējums apstrīdams Tieslietu ministrijā, bet TM lēmums – tiesā. Korupcijas risku izpētes procesā eksperti nevērtēja apstrīdēšanas iespēju efektivitāti – respektīvi netika pētīti apstrīdēto pārbauzu materiāli, pretendentu atbildes un apelācijas komisijas lēmumi, arī komisiju darbības procesuālie un kompetences aspekti. Intervējamās amatpersonas norādīja, ka šādi apstrīdēšanas gadījumi NP ir reti.

- **Vai ir abstraktas uzraudzības iespējas?**

Skatīt iepriekš šī ziņojuma 18.lpp.

- **Cik apgrūtināta ir prasību nasta?**

Pilsonības likumā noteikto latviešu valodas un zināšanu prasību izraisītā prasību nasta nav viennozīmīgi novērtējama kā būtiska vai, gluži pretēji, nebūtiska, ievērojot, ka vienīgais kritērijs prasību nastas saturiskam izvērtējumam ir pretendenta valodas prasme, bet pēcāk arī zināšanu apjoms. Tā kā personu, kuru valodas zināšana ir vājas, īpatsvars pretendentu vidū ir liels, arī korupcijas risks pārbaudēs ir liels.

Raugoties salīdzinošā kontekstā ir būtiski atzīmēt, ka, neraugoties uz to, ka vairākas valstis tiecas pārņemt Latvijā iedibināto naturalizācijas pārbauzu satura shēmu, pašreiz Latvijā pieņemtais naturalizācijas pārbauzu prasību līmenis (nepieciešamo zināšanu apjoms) ir viens no bargākajiem Eiropas valstīs galvenokārt tajā ietvertās zināšanu pārbaudes satura specifikas un apjoma dēļ. Tādējādi arī šis apsvērums ļauj atzīt personai

uzliktā pienākuma apjomu par pietiekami nozīmīgu „nastu”, izvērtējot korupcijas risku īstenošanās iespējamību aplūkojamajā naturalizācijas procesa posmā.

- **Vai pastāv spiediens iesaistīties korupcijā?**

Vairākās NP darbinieku iesniegtajās anketās ir norādīts uz gadījumiem, kur pretendenti saistībā ar pārbaudēm interesējušies par iespējām iedot kukuli, centušies dot kukuļus vai kā citādi sarunāt iespēju nokārtot pārbaudi neformālā ceļā. Anketas neļauj izdarīt slēdzienus par to, cik bieži ir šādi gadījumi, taču apliecina, ka noteikts spiediens iesaistīties korupcijā no pretendentu puses pastāv.

Tāpat jāatzīmē NP darbinieku norādes uz psiholoģisku spiedienu vai tiešiem draudiem, kas saistīti ar prasību veikt pretlikumīgas darbība no atsevišķu naturalizācijas pretendentu puses. Izvērtējot korupcijas riskus NP, būtiski ir nejaukt šādus gadījumus, pamatojoties tikai uz rīcības sekām, bet neizvērtējot amatpersonas motivāciju un gadījuma faktiskos apstākļus.

Esošās garantijas

Pārbaudes materiālus valodas prasmes un zināšanu pārbaudei saturiski sagatavo MEC metodikas sektora amatpersonas. Materiālus komplektē, pavairo un fasē metodikas sektora vadītājs. Savukārt zināšanu pārbaudes testa atbildes (atslēgas) metodikas sektora atbildīgā amatpersona.²⁹ Šīs amatpersonas nav informētas par to, kurās pārbaudēs tiks izmantoti kuri konkrētie materiāli. Sagatavošana ir nodalīta no komplektēšanas.³⁰

Reģionālajās nodaļās, kur ir eksaminācijas sektori, noteiktas amatpersonas atbild par pārbaudes materiālu uzglabāšanu un sagatavošanu izmantošanai naturalizācijas pārbaudēs.³¹ Ar 2006. gada 2. janvāri bija plānots ieviest jaunu pārbaudžu materiālu izdalīšanas kārtību reģionālo nodaļu eksaminācijas komisijām.³² Bija plānots arī ieviest kārtību, kur visi eksāmenu materiāli tiktu izsniegti aizlīmētās un apzīmogatās perforētās aploksnēs, kuru saturs pilnībā tiktu nokomplektēts MEC.³³ Arī NP pretkorupcijas pasākumu plānā 2006. gadam ir paredzēts ieviest centralizētu pārbaudžu materiālu sagatavošanas, izsniegšanas un uzglabāšanas kārtību.³⁴ Tomēr pēc ekspertu vērotā

---

²⁹ LR Naturalizācijas pārvaldes 2002. gada 23. maija instrukcija [b.n.] „Par latviešu valodas prasmes, Latvijas Republikas Satversmes pamatnoteikumu, valsts himnas teksta un Latvijas vēstures zināšanu pārbaudes materiālu sagatavošanu, uzglabāšanu, izsniegšanu un slepenības nodrošināšanu”.

³⁰ LR Naturalizācijas pārvaldes 2002. gada 23. maija instrukcija [b.n.] „Par Pilsonības likumā noteikto latviešu valodas prasmes un zināšanu pārbaudes materiālu saņemšanu, izsniegšanu, glabāšanu, pārvietošanu, izmantošanu un iznīcināšanu”.

³¹ Informācija par Naturalizācijas pārvaldes darbu zināšanu pārbaudžu procesa optimizēšanai. 01.11.2005. 1.3. punkts.

³² Informācija par Naturalizācijas pārvaldes darbu zināšanu pārbaudžu procesa optimizēšanai. 01.11.2005. 3.1. punkts.

³³ Informācija par Naturalizācijas pārvaldes darbu zināšanu pārbaudžu procesa optimizēšanai. 01.11.2005. 3.2. punkts.

³⁴ LR Naturalizācijas pārvaldes 2006. gada 24. februāra rīkojums Nr. 294 „Par Korupcijas novēršanas programmas 2006.-2007. gadam un Pretkorupcijas pasākumu plāna apstiprināšanu”, pasākumu plāna 3.2. punkts.

eksāmenu materiāli aizvien tika komplektēti reģionālajās nodaļās. Šeit un turpmāk, norādot uz plānoto pasākumu īstenošanas gaitu un termiņiem, jāpatur prātā, ka analīzes veikšanas laikā informatīvais ziņojums atrodas izskatīšanas stadijā.³⁵

Saskaņā ar NP dokumentos teikto tiek nodrošināta eksaminācijas komisiju rotācija.³⁶ Saskaņā ar NP pretkorupcijas pasākumu plānu 2006. gadam piešķirtā finansējuma ietvaros ir jānodrošina pastāvīga un regulāra eksaminācijas komisiju rotācija Rīgas pilsētai piekļautajās teritorijās.³⁷ NP informatīvajā ziņojumā "Par valsts apdraudējumu risku analīzi naturalizācijas procesā un veicamajiem pasākumiem to novēršanai" atzīts: "[...] ierobežotā finansējuma dēļ šāda eksaminācijas komisiju rotācijas nodrošināšana reģionos līdz šim nebija iespējama."³⁸ Saskaņā ar ekspertu novēroto Rīgā tiešām ir nodrošināta reāla komisiju un to priekšsēdētāju rotācija. Maz ticama ir iespēja vienoties ar konkrētu komisijas priekšsēdētāju vai kādu komisijas locekli par īpaši labvēlīgu vērtēšanu, jo nevienam pretendētājam nevar garantēt, ka tieši šī persona būs attiecīgā pretendenta pārbaudes komisijā.

Tiesiskais regulējums paredz, ka komisijas locekļi pirms pārbaudes nezina, kādi konkrēti uzdevumi būs konkrētajā pārbaudē. Tādējādi ir izslēgts risks, ka negodīgs komisijas loceklis varētu pirms pārbaudes izpaust pretendētājam, kādi tieši uzdevumi būs. Kopumā Rīgā ir gandrīz neiespējami par nelikumīgu samaksu nodrošināt negodīgam pretendētājam nepelnītu pozitīvu vērtējumu, ja korumpētajā darījumā nav iesaistīti vairāki darbinieki - vismaz divi komisijas locekļi, persona, kuras rīcībā faktiski ir iespēja mainīt grupu sastāvu sarakstus. Drošai korupcijas shēmai būtu vajadzīga arī MEC Eksaminācijas sektora vadītājas (MEC vadītājas vietnieces) iesaistīšana.

Vairāku secīgu nenokārtotu pārbaudījumu gadījumā (bet ietveroties normatīvajos aktos ietvertajā termiņā, kas nepieļauj naturalizācijas lietas izbeigšanu), pilsonības pretendenta lieta var atrasties RN pat vairākus gadus. Eksperti pārliecinājās, ka, piemēram, Daugavpils RN atrodas naturalizācijas lieta, kura uzsākta 1999. gadā, tomēr persona vēl līdz šim nav spējusi sekmīgi nokārtot latviešu valodas prasmes pārbaudi. Tāpēc, lai nodrošinātu pretendentu vienlīdzību un pārbaudītu objektivitāti, NP ir procedūra, kas ļauj pārliecināties, ka personas saņemtā materiāla saturs neatkārtojas, neraugoties uz to, cik reizes persona pārbaudi kārtā.

Pārbaudīto komisiju locekļiem ir aizliegts mācīt kursus vai privātskundās cilvēkus, lai tos sagatavotu naturalizācijas pārbaudēm. Komisiju sastāvā esošie darbinieki ir parakstījušies par to, ka viņi nepildīs pienākumus interešu konflikta situācijā. Tomēr iestādes vadītāja rīcībā objektīvi nav un pie esošā normatīvā regulējuma tikpat kā nevar būt droša/ reāla mehānisma šādu darbu savienošanas aizlieguma ievērošanas kontrolei, līdz ar to nav iespējams izstrādāt īpašu kārtību šī riska kontrolei (ja vien interešu konflikts neizriet no

---

³⁵ Informatīvais ziņojums „Par valsts apdraudējuma risku analīzi naturalizācijas procesā un veicamajiem pasākumiem to novēršanai” tika apstiprināts MK 2006. gada 30. maija sēdē, protokola Nr. 30.

³⁶ Informācija par Naturalizācijas pārvaldes darbu zināšanu pārbaudīšanas procesa optimizēšanai. 01.11.2005. 1.5. punkts.

³⁷ Naturalizācijas pārvaldes pretkorupcijas pasākumu plāns (sk. 34. atsauci) 2006. gadam. 3.4. punkts.

³⁸ Informatīvais ziņojums par valsts apdraudējumu risku analīzi naturalizācijas procesā un veicamajiem pasākumiem to novēršanai. 27. 01.12.2005. 2.lpp.

apstākļiem, par kuriem ziņas iekļautas valsts amatpersonas deklarācijā). Tiesiskais regulējums gandrīz vienmēr paļaujas uz amatpersonas vēlmi ziņot par iespējamu objektivitātes risku.

Pienākumu atteikties no rīcības interešu konflikta situācijā, kas šādā gadījumā ir ļoti iespējama, nosaka NP ētikas kodekss, kura pārkāpšana saistīta ar disciplinārbildības, bet atsevišķos gadījumos arī administratīvās atbildības piemērošanu.

Jebkuras pārbaudes jebkurā stadijā gandrīz nepārtraukti ir klāt visi trīs komisijas locekļi. Lai arī iespējams, ka ne katrs komisijas loceklis nepārtraukti seko līdzīgi visiem pārbaudes norises momentiem, nevienā pārbaudes posmā nevar iepriekš nodrošināties, ka pārējie komisijas locekļi neredzēs notiekošo.

Jebkurā pārbaudē ir tiesības bez iepriekšēja brīdinājuma piedalīties citiem Naturalizācijas pārvaldes darbiniekiem vai pieaicinātiem cilvēkiem. Pēc NP dokumentiem NP vadības uzdevumā, bez iepriekšējā brīdinājuma ierodoties reģionālajās nodaļās, JD un PLD atbildīgās amatpersonas veic naturalizācijas procesa un pārbažu norises kontroli.³⁹ Lai arī katrā atsevišķā pārbaudē šādu ārēju pārstāvju līdzdalības varbūtība acīmredzot nav liela, šis ir noderīgs paņēmieni pārbažu norises kontrolei. Reģionālo nodaļu vadītājiem ne retāk kā reizi mēnesī ir uzdots piedalīties pārbažu procesā.⁴⁰

Rakstiskos pārbažu darbus izlases kārtībā caurskata NP priekšnieces vietniece. Lai arī pārbažu vērtējumus vairs nevar pārskatīt (katrā ziņā ne tādā veidā, kas ir neizdevīgs pretendētājam), tādējādi ir iegūstams pārskats par katras pārbažu komisijas darba un vērtēšanas tendencēm. Nepilnības vērtēšanā var nelabvēlīgi ietekmēt pārbažu komisijas locekļu darba izvērtējumu. NP plānojsi ieviest obligātu pretendentu runas prasmes pārbaudes audio ierakstu.⁴¹

---

³⁹ Informācija par Naturalizācijas pārvaldes darbu zināšanu pārbažu procesa optimizēšanai. 01.11.2005. 3.8.1. punkts.

⁴⁰ LR Naturalizācijas pārvaldes 2006. gada 24. februāra rīkojums Nr. 294 „Par Korupcijas novēršanas programmas 2006.-2007. gadam un Pretkorupcijas pasākumu plāna apstiprināšanu“, 5. punkts.

⁴¹ Informācija par Naturalizācijas pārvaldes darbu zināšanu pārbažu procesa optimizēšanai. 01.11.2005. 3.5. punkts.

IV. Pēc pārbaudēm

IV.1. Īss procesa apraksts

Pēc pārbaudēm notiek naturalizācijas lietu izskatīšana reģionālajā nodaļā (filiālē). Pēc NP priekšnieces vietnieces aplēses laika ziņā naturalizācijas lietas izskatīšana nodaļā (Rīgā no saņemšanas no MEC līdz nosūtīšanai uz NP Vispārējo daļu) aizņem caurmērā četras līdz piecas nedēļas. Pēc tam lietas tiek nosūtītas uz NP Vispārējo daļu, kur tās tiek ieregistrētas un nosūtītas izskatīšanai Pilsonības lietu daļā. PLD katrai nodaļai ir kurators (ja liela nodaļa, kurators atbild tikai par vienu nodaļu, ja nodaļas ir mazas, viens kurators atbild par vairākām nodaļām). Pilsonības lietu daļā naturalizācijas lietas saņem kuratori, kuri ziņās par lietu ievada datu bāzē. Kurators pārbauda zīmogu, parakstu un citas formālās informācijas esamību un pareizību.

Eksperti guva daļēji pretrunīgas ziņas par to, cik regulāri mainās kuratoru pārziņā esošās nodaļas. Saskaņā ar vienu uzklautu variantu kuratora pārziņā esošās nodaļas tiek nomainītas reizi pusgadā, kamēr no citas informācijas var noprast, ka kurators atbild par vienu un to pašu nodaļu daudz ilgāk. Saskaņā ar NP amatpersonu intervijās teikto, laika aplēse kuratora veiktajai lietas pārbaudei no lietas saņemšanas PLD līdz pieprasījumu nosūtīšanai MK noteikumu Nr. 34 22. pantā noteiktajām institūcijām ir 2 līdz 3 nedēļas, kā arī aptuveni 3 nedēļas no minēto institūciju atzinumu saņemšanas brīža līdz personas iekļaušanai MK rīkojuma sākotnējā projektā, neskaitot normatīvajos aktos noteiktajām pēckontrolēm atvēlēto laiku.

Pēc lietu pārbaudes kuratori par katru naturalizācijas pretendentu pieprasa un saņem atzinumus no IeM IC, TSDC, valsts drošības iestādēm, PMLP. Šīm iestādēm ir pienākumus mēneša laikā sniegt atbildi, bet, ja nepieciešama papildu pārbaude, trīs mēnešu laikā.⁴² Normatīvie akti neliedz atzinumus sniegt ātrāk personām, kuras tuvākajā laikā sasniegs 15 gadu vecumu, kas ir vismaz 10 gadus ir laulībā ar LR pilsoņiem, kā arī personas, kurām tuvojas 80 gadu vecums.

Pēc atzinumu saņemšanas, ja nav konstatēti šķēršļi naturalizācijai, tiek sagatavots un apstiprināts MK rīkojuma projekts par uzņemšanu Latvijas pilsonībā. Pretendentus MK rīkojuma projektā iekļauj no datu bāzes, un datu bāzes programma to ļauj izdarīt tikai, ja tajā ir izdarītas atzīmes par notikušiem visiem nepieciešamiem posmiem līdzšinējā naturalizācijas procesā un visu nepieciešamo dokumentu esamību. Saskaņā ar intervijā teikto MK rīkojuma projektā personu var iekļaut tikai ar PLD vadītāja vai PLD Pilsonības iegūšanas sektora vadītāja akceptu.

Pēc tam, kad MK ir rīkojumu akceptējis, tiek veikta ziņu aktualizācija par valstiskās piederības maiņu PLD un MK rīkojuma izrakstu izsniegšana pretendentiem. Ziņu aktualizācijas veidlapas par valstiskās piederības maiņu tiek nosūtītas uz PMLP rajonu nodaļām, un naturalizācijas lietas tiek nodotas arhīvā.

---

⁴² MK 1999. gada 2. februāra noteikumi Nr. 34 "Naturalizācijas iesniegumu pieņemšanas un izskatīšanas kārtība", 25. punkts.

IV.2. Novērotais

Attiecībā uz naturalizācijas procesu pēcpārbaūžu stadijā eksperti klātienē iepazīs ar naturalizācijas lietu pārbaudi vienā no Rīgas reģionālajām nodaļām. Nodaļas vadītāja ekspertiem demonstrēja, kā notiek naturalizācijas lietas pārbaude nodaļā pēc tam, kad pretendents ir nokārtojis pārbaudes. Nodaļas vadītāja pārbauda katru naturalizācijas lietu, raugoties, vai lietā ir visi normatīvo aktu prasītie dokumenti, vai lieta pareizi aizpildīta (t.sk. personvārdu rakstība un personas dati), vai precīza informācija ir norādīta nodevas nomaksu apliecinājošajā dokumentā, u.tml. Tā kā 2006. gada februārī katrā Rīgas nodaļā pieņēma vairāk nekā 340 iesniegumu (aptuveni tikpat šajā laikā ir naturalizējušies), šis ir uzskatāms par visai ievērojamu pārbaudes darba apjomu. Šo pārbaūžu rezultātā pārsvarā tiek konstatētas neuzmanības kļūdas dokumentu aizpildīšanā vai nekvalitatīvi pretendentu iesniegti dokumenti, kas pēc NP amatpersonu stāstītā neliek domāt par iespējamu korupciju.

IV.3. Tiesiskais regulējums

Analizējot tiesisko regulējumu, naturalizācijas lietu apriti pēc Pilsonības likuma 3. nodaļā noteikto zināšanu pārbaūžu nokārtošanas un tātad naturalizācijas iesnieguma galīgas noformēšanas var iedalīt divos posmos – laikā līdz brīdim, kad informācija par personu tiek ietverta Ministru kabineta rīkojuma projektā, un pēc MK rīkojuma par personas uzņemšanu pilsonībā saņemšanas.

Pēc visu pārbaūžu sekmīgas nokārtošanas reģionālās nodaļas vadītājs pārbaudes komisijas pārstāvja sagatavoto aploksni (aizlīmētu un apzīmogotu) ar pretendenta pārbaudes materiāliem un pārbaudes lapu pievieno pretendenta naturalizācijas lietai. Lietā esošo dokumentu atbilstību normatīvajiem aktiem kontrolē RN vadītājs.

Pēc kontroles pabeigšanas pretendenta naturalizācijas lieta tiek nosūtīta NP. Lietas kopā ar noteikta satura pavadvēstuli noteiktā kārtībā saņem un reģistrē NP Vispārējās daļas lietvedis, ievadot ziņas par saņemtajām lietām vispārējā lietvedības sistēmā.⁴³ Vispārējās daļas lietvedis saņemtās lietas un pavadvēstules otru eksemplāru noteiktā kārtībā nodod NP PLD.

Saskaņā ar instrukciju „Par pilsonības lietu daļas reģistrācijas žurnāla „Naturalizācijas lietu virzība” aizpildīšanu”,⁴⁴ reģistrāciju žurnālā, kas raksturo naturalizācijas pretendentu un naturalizācijas procesa gaitu,⁴⁵ veic ne vēlāk kā divas dienas pēc lietas saņemšanas PLD. Instrukcija „Par naturalizācijas lietu izskatīšanu un noformēšanu” paredz, ka informācija, kas saņemta par naturalizācijas pretendentu no citām pārvaldes iestādēm likumā noteiktā kārtībā, ievadāma datu bāzē ne vēlāk kā trīs darba dienu laikā pēc tās

---

⁴³ LR Naturalizācijas pārvaldes 1999. gada 22. aprīļa instrukcija “Par naturalizācijas lietu izskatīšanu un noformēšanu” sal. 1. punkts.

⁴⁴ LR Naturalizācijas 2001. gada 6. februāra instrukcija „Par pilsonības lietu daļas reģistrācijas žurnāla „Naturalizācijas lietu virzība”

⁴⁵ Žurnālā ierakstāmās ziņas nosaka instrukcija, izveidojot vienotu reģistra formu. Saskaņā ar tiesisko regulējumu žurnālā ierakstāmas, piemēram, šādas ziņas -

saņemšanas. Aplūkotajā reģistrācijas žurnālā ietvertās ievadāmās ziņas nav identiskas NP vienotās datu bāzes saturam.

PLD amatpersonas (kuratori) saskaņā ar struktūrvienības reglamentu⁴⁶ veic no NP reģionālajām nodaļām saņemto naturalizācijas lietu pārbaudi atbilstoši Pilsonības likuma, MK noteikumu, kā arī citu normatīvo aktu prasībām. PLD reģistrē lietu saņemšanas brīdī NP vienotajā datu bāzē un reģistrācijas žurnālā.

Saskaņā ar NP instrukciju „Par naturalizācijas lietu izskatīšanu un noformēšanu” PLD vecākais referents pārliecinās, vai ziņas par saņemtajām naturalizācijas lietām un tajās esošie dati ir ievadīti datu bāzē, nepieciešamības gadījumā nodrošina kļūdas novēršanu, informējot RN.

Vecākais referents kontrolē lietā esošo dokumentu atbilstību Pilsonības likuma un MK noteikumos ietvertajām prasībām, kā arī NP normatīvo aktu prasībām (sal. instrukcijas 5. punkts). Ja lietā konstatētas nepilnības, sagatavojot motivētu pavadvēstuli, lietu nosūta RN nepilnību novēršanai. Instrukcija neparedz nedz lietu izskatīšanas, nedz nepilnību novēršanas termiņu.

Sadarbība ar citām valsts institūcijām

Pieņemot naturalizācijas lietu no NP RN, PLD izdara vienota parauga Pilsonības likumā un MK noteikumos Nr. 34 paredzētos informācijas pieprasījumus PMLP (lietās, kurās tiek veikta papildus pārbaude), TSDC, DP un IeM IC, MID kontrolējot personas atbilstību Pilsonības likuma 11. un 12. pantā ietvertajiem ierobežojumiem un priekšnoteikumiem. Saskaņā ar MK noteikumu Nr. 34 25. punktu, minēto iestāžu amatpersonām ir pienākums 1 mēneša laikā sniegt atbildi uz NP pieprasījumu, bet, ja lietā nepieciešama papildus pārbaude, uz NP iesniegumu jāatbild ne vēlāk kā 3 mēnešu laikā.

Saņemot atbildi no kompetentajām institūcijām, NP amatpersona izlemj par lietas tālāku virzību.

Lēmums par naturalizācijas lietas virzību

Ievērojot normatīvajos aktos ietvertus priekšnoteikumus, NP amatpersona var lemt par:

1. naturalizācijas iesnieguma izskatīšanas apturēšanu⁴⁷
2. iesnieguma izskatīšanas izbeigšanu
3. naturalizācijas atteikumu
4. vai, konstatējot, ka naturalizācijas lieta atbilst visām Pilsonības likumā ietvertajām prasībām, sagatavot iekļaušanai MK rīkojuma projektā par personas uzņemšanu Latvijas pilsonībā naturalizācijas kārtībā

⁴⁶ LR Naturalizācijas pārvaldes Pilsonības lietu daļas reglaments. Pieņemts 2005. gada augustā

⁴⁷ Naturalizācijas lietas apturēšana nav NP PLD ekskluzīva kompetence. Gadījumos, kad apturēšana saistīta ar personas neierašanos uz eksāmenu, lēmumu pieņem RN amatpersona – vecākais referents. Šādi gadījumi nodaļas ietvaros netiek aplūkoti.

Lēmums par iesnieguma izskatīšanas apturēšanu, kā arī par iesnieguma izskatīšanas izbeigšanu ir obligātais administratīvais akts, kas neparedz amatpersonas rīcības brīvību; minēto tiesisko seku iestāšanās priekšnoteikumi noteikti MK noteikumu Nr. 34 29., 30. un 31. punktā, sal. arī instrukcijas „Par naturalizācijas lietu izskatīšanu un noformēšanu” 9. un 10. punkts. Priekšnoteikumi ir definēti izsmēļoši un atkarīgi no nosacījuma (termiņa iestāšanās) vai juridiska fakta konstatēšanas, vai naturalizācijas pretendenta izteiktas gribas. Gadījumos, kad iesnieguma apturēšanas vai izskatīšanas izbeigšanas priekšnoteikums ir noteikta nosacījuma – termiņa – iestāšanās, par termiņa ievērošanu atbild PLD amatpersona (kura kontrolē konkrētās reģionālās nodaļas darbu - kurators).

Gan apturot naturalizācijas iesniegumu, gan izbeidzot iesnieguma izskatīšanu, rīkojuma projektam PLD vecākais referents (kurators) sagatavo lēmumu, motivējot iemeslus un izskaidrojot personai lēmuma pārsūdzēšanas iespējas.

Lēmuma par naturalizācijas lietas apturēšanu vai iesnieguma izskatīšanas izbeigšanu juridisko kontroli veic PLD vadītājs NP Juridiskās nodaļas vecākais referents, kurš veic kontroli pār attiecīgo RN, kā arī pārvaldes priekšnieka vietnieks naturalizācijas jautājumos. Rīkojumu pievieno personas naturalizācijas lietai, PLD referents atbild par lēmuma nosūtīšanu naturalizācijas pretendenta. Lēmums pārsūdzams likumā noteiktā kārtībā.

Gadījumos, kad naturalizācijas lieta apturēta, tās izskatīšanu atjauno ar NP priekšnieka rīkojumu, ja persona iesniegusi dokumentus, kas pierāda, ka naturalizācijas lietas apturēšanas pamats atkritis (lēmuma pieņemšanas termiņš nav noteikts, ievērojot vispārējo administratīvā procesa kārtību). PLD vecākā referenta sagatavotā lēmuma juridisko kontroli veic PLD vadītājs, Juridiskās daļas vadītājs un NP priekšnieka vietnieks naturalizācijas jautājumos.

Ja persona ir naturalizējama, NP amatpersona sagatavo noteikta parauga Ministru kabineta rīkojuma projektu, pamatojoties uz personas lietā esošajiem dokumentiem.⁴⁸

Saskaņā ar instrukcijā noteikto kārtību, PLD pilsonības iegūšanas sektora vadītājs pārbauda katra saraksta pareizību un lietu noformējuma atbilstību normatīvajos aktos ietvertajām prasībām (saskaņā ar ekspertu rīcībā nodotu naturalizācijas procesa kontroles shēmu šādi tiek pārbaudītas 40% pilsonība lietu). Pilsonības lietu daļas vadītājs pārbauda lietas izlases kārtībā (saskaņā ar iepriekš minēto – 50%). Atsaucoties uz jau minēto kontroles shēmu, kā arī intervijās ar NP amatpersonām iegūtajām ziņām, eksperti noskaidroja, ka praksē 10% naturalizācijas pretendentu lietu pārbauda NP Juridiskās daļas vecākie referenti. Kopumā līdz iekļaušanai MK rīkojuma projektā tiek veikta visu saņemto naturalizācijas lietu pārbaude.

---

⁴⁸ Ministru kabineta noteikumu Nr. 34 33. punkts, projekta sagatavošanas kārtību nosaka LR Naturalizācijas pārvaldes 1997. gada 26. marta instrukcija „Ministru kabineta rīkojumu projekta par uzņemšanu Latvijas pilsonībā naturalizācijas kārtībā sagatavošana un noformēšana”.

Galīgi noformētu kopējo pilsonības pretendentu sarakstu kontrolē PLD vadītājs (vai pilsonības sektora vadītājs), pēc lietu galīgās kontroles tās iesniedz NP Vispārējā daļā. Ne vēlāk kā nākamajā dienā no dokumentu saņemšanas, lietas un MK rīkojuma saraksta projekti iesniedzami NP priekšnieka vietniekam pilsonības jautājumos, kurš veic 30% saņemto lietu kontroli ne vēlāk kā 3 darba dienu laikā.

Priekšnieka palīgs sagatavo galīgo MK rīkojuma projektu, kā arī nepieciešamos pavaddokumentus (skat. instrukcijas 1.3.5. punkts). Pēc dokumentu apstiprināšanas saskaņā ar NP normatīvajiem aktiem un reģistrēšanas, ne vēlāk kā divu dienu laikā projektu nogādā Tieslietu ministrijā.

Pēc MK apstiprināta rīkojuma saņemšanas, izrakstus, kas apliecina personas uzņemšanu Latvijas pilsonībā, noformē ne vēlāk kā 10 dienu laikā.

MK noteikumos Nr. 34 (sal. noteikumu 31. punkts) paredzētajos gadījumos NP priekšnieks pieņem lēmumu par naturalizācijas atteikumu. MK noteikumi nosaka izsmelošu šāda lēmuma pieņemšanu attaisnojošu kritēriju sarakstu, neviens no kritērijiem nepieļauj amatpersonas rīcības brīvību. Lēmumu par naturalizācijas iesnieguma izskatīšanas apturēšanu vai lietas izbeigšanu sagatavo PLD amatpersona, ievērojot NP instrukciju „Naturalizācijas iesniegumu izskatīšanas apturēšanas un izbeigšanas kārtība”,⁴⁹ lēmumu pieņem NP priekšnieks.

IV.4. Korupcijas riski / Esošās garantijas

3. tabula. NP darbinieku atbildes uz jautājumu: „Lūdzu, norādiet, vai saskatāt korupcijas riskus sekojošos naturalizācijas procesa posmos” – pēc pārbaudēm

Rindas kārtības ievērošana pēc pārbaudēm	Nē 60	Jā 5	Nezin/ nav atbildes 4
Naturalizācijas lietu izskatīšana reģionālajā nodaļā	Nē 56	Jā 9	Nezin/ nav atbildes 4
Naturalizācijas lietu izskatīšana un kontrole Pilsonības lietu daļā	Nē 50	Jā 8	Nezin/ nav atbildes 11
MK rīkojuma projekta sastādīšana un apstiprināšana	Nē 54	Jā 7	Nezin/ nav atbildes 8

- **Vai procesa, t.sk. lēmumu pieņemšanas procedūras ir pietiekami reglamentētas?**

Naturalizācijas process pēc pārbaudēm ir visumā pietiekami reglamentēts, lai gan nav precīza regulējuma attiecībā uz pretendentu rindas kārtības ievērošanu. Saskaņā ar Pilsonības likuma 14. panta otro daļu noteiktas personu kategorijas, kuru naturalizācijas lietas var virzīt ārpus kārtas. Saskaņā ar intervijām pretendents var iesniegt iesniegumu

⁴⁹ LR Naturalizācijas pārvaldes 1999. gada 8. jūnija instrukcija „Naturalizācijas iesniegumu izskatīšanas apturēšanas un izbeigšanas kārtība”.

NP priekšniekam un, norādot uz būtiskiem iemesliem, lūgt iekļaut lietu tuvākajā iespējamajā MK rīkojuma projektā, apejot vispārējo secību.

- **Vai ir iespējama un tiek nodrošināta procesa, t.sk. lēmumu pieņemšanas kontrole?**

Pēc pārbaūžu sekmīgas nokārtošanas naturalizācijas lietas formālo tiesiskuma kritēriju kontroli veic NP Pilsonības lietu daļas vadītāji, bet izlases kārtībā – NP vadošās amatpersonas.

- **Interesu konflikta bīstamība un vai to iespējams efektīvi kontrolēt?**

Kuratoru līmenī interešu konflikta bīstamība (t.i. potenciāls nodarīt kaitējumu) pastāv tajā aspektā, ka kurators personiskas ieinteresētības rezultātā var nedaudz (par laiku no aptuveni 4 līdz 6 nedēļām) paātrināt vai palēnināt naturalizācijas lietas virzību, pārkāpjot pretendentu vienlīdzību. Attiecībā uz juridiski nepilnīgu naturalizācijas lietu virzības pieļaušanu šī bīstamība ir maza, jo vairākos līmeņos ir nodrošināta lietu juridiskā kontrole.

Kuratoru interešu konfliktu iespējams kontrolēt, izmantojot iespējas, kuras sniedz likuma “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” noteikumi. Kuratoru, kas ir saistīts ar kādu pretendentu, kura lietu tas izskata, ir iespējams nomainīt ar citu (lai arī interešu konflikta bīstamības samazināšanai varētu pietikt ar augstākas amatpersonas informēšanu par šo interešu konfliktu). Ja kurators slēpj personisku ieinteresētību kādas lietas virzībā, struktūrvienības vadītājam nav un pie esošā normatīvā regulējuma tikpat kā nevar būt objektīvi drošu veidu, kā šādu darbību interešu konflikta apstākļos konstatēt (ja vien interešu konflikts neizriet no apstākļiem, par kuriem ziņas iekļautas valsts amatpersonas deklarācijā). Kuratoru interešu konfliktu kontroles pienākuma īstenošanas efektivitāti atvieglo tas, ka šīs personas strādā vienā struktūrvienībā – Pilsonības lietu daļā.

Augstākā interešu konflikta bīstamība ir PLD pilsonības iegūšanas sektora vadītājam, PLD vadītājam, NP priekšnieka vietniekam pilsonības jautājumos, NP priekšniecei. Šo amatpersonu rīcībā, izejot no to hierarhiski augstā amata stāvokļa un tiešās ietekmes uz naturalizācijas procesu, ir salīdzinoši visplašākās iespējas paātrināt/palēnināt lietu virzību, plānot un vadīt kontroles pasākumus. Vadošu amatpersonu interešu konflikta augsta bīstamība ir viens no gandrīz neizbēgamiem riskiem hierarhiskā struktūrā, kāda ir katra pārvaldes iestāde, t.sk. NP.

- **Vai lēmumu pieņemšana notiek vienlaicīgi ar tiešu saskarsmi ar iedzīvotājiem?**

Parastos gadījumos, ja pretendents nav speciāli ieradies uz individuālu tikšanos, pēc pārbaudēm visu lēmumu pieņemšana notiek bez iedzīvotāju klātbūtnes.

- **Vai lēmumi tiek pieņemti vienpersoniski?**

Pēc pārbaudēm visu lēmumu pieņemšana notiek vienpersoniski amatpersonas kompetences ietvaros. Tomēr lēmuma pieņemšanā tiek iesaistītas vairākas amatpersonas, tas ir divpakāpju process. Tiek veikta lietas juridiskā kontrole, kopumā vairākos līmeņos pārbaudot 100% naturalizācijas lietu.

- **Vai iespējama nelabticīgas saiknes izveidošana starp iedzīvotāju un lēmuma pieņēmēju?**

Iedzīvotājiem visticamāk ir iespēja noskaidrot to, kuras amatpersonas pieņem lēmumus par viņu lietām vai kuras amatpersonas var ietekmēt šo lēmumu pieņemšanu. Šādas nelabticīgas saiknes veidošanai ir maz iespējamo motīvu, ja neskaita centienus paātrināt lietas virzību.

- **Vai lēmumu pieņemšana un procesa virzība ir necaurskatāma?**

Katrs, kas vēlas un vismaz elementāri izprot administratīva procesa būtību, var uzzināt, no kādām darbībām sastāv naturalizācijas process pēc pārbaudēm. Tomēr daļa pretendentu var gūt priekšstatu – lai arī strikti runājot maldīgu – par procesa necaurskatāmību, jo intuitīvi ir grūti saprast pamatojumu, kāpēc lietas izskatīšana pēc pārbaudēm drīkst ilgt gadu un arī praksē aizņemt, piem., pusgadu vai 9 mēnešus. Necauskatāmības priekšstatu, iespējams, vairo NP darbinieku vairākkārt paustā nenoteiktība attiecībā uz to, vai ir pieļaujams un vēlams pretendētus informēt par faktisko caurmēra laiku, kas nepieciešams darbību veikšanai pēc pārbaudēm.

- **Vai ir nozīmīgi lēmumi, kuru pārskatīšana maz ticama vai neiespējama, pat ja tie ir nepareizi?**

Ja kurators ir laidis uz virzību naturalizācijas lietu, kas ir juridiski nepilnīga, lai ļautu pretendētam iegūt pilsonību, šo lēmumu visticamāk pārskatīs augstākas amatpersonas, kas veic lietas juridisko kontroli. Maz ticama vai pat neiespējama ir akceptējoša lēmuma pieņemšana, ko veic NP priekšniece vai NP priekšnieka vietnieks, kontrolējot pretendentu, kuri iekļauti MK rīkojuma projektā, naturalizācijas lietas. Pēc pilsonības iegūšanas, tās atņemšana saistībā ar naturalizācijas gaitā notikušām darbībām, iespējama tikai tad, ja persona naturalizējoties ir sniegusi par sevi apzināti nepatiesas ziņas un tādējādi nepamatoti ieguvusi Latvijas pilsonību.⁵⁰

- **Vai pastāv efektīvas apstrīdēšanas iespējas?**

---

⁵⁰ Pilsonības likuma 24. panta pirmās daļas 3. punkts.

Lēmumi, kas nosaka personas tiesības vai pienākumus, vai aizskar personas cilvēktiesības, var tikt apstrīdēti vispārējā administratīvā procesa kārtībā, vēršoties pie NP priekšnieka, Tieslietu ministrijā, kā arī tie pakļauti administratīvās tiesas kontrolei.

- **Vai ir abstraktas uzraudzības iespējas?**

Skatīt iepriekš šī ziņojuma 18.lpp.

- **Cik apgrūtināta ir prasību nasta?**

Saskaņā ar Pilsonības likuma 17. panta otro daļu naturalizācijas iesniegums izskatāms un atbilde iesniedzējam dodama ne vēlāk kā gada laikā no visu Ministru kabineta noteikumos paredzēto dokumentu iesniegšanas dienas. Saskaņā ar MK 02.02.1999. noteikumu Nr. 34 11.8. punktu šie dokumenti ietver arī NP izsniegtu pārbaudes lapu ar atzīmi par latviešu valodas prasmes pārbaudes nokārtošanu vai IZM izsniegtu sertifikātu, kas apliecina centralizētā eksāmena nokārtošanu atbilstoši A, B, C vai D līmenim, kā arī NP izsniegtu pārbaudes lapu ar atzīmi par likumā noteiktu zināšanu pārbaudes nokārtošanu. Tātad viena gada termiņš ir skaitāms no laika, kad pretendents ir nokārtojis pārbaudes. Situācijās, kad pretendents ir ļoti svarīgi iegūt pilsonību pēc iespējas ātrāk, šis gada termiņš un ar to saistītā neskaidrība par pilsonības iegūšanas iespējamo faktisko laiku, ir uzskatāma par nozīmīgu prasību nastu.

- **Vai pastāv spiediens iesaistīties korupcijā?**

Eksperti neguva informāciju par to, ka procesā pēc pārbaudēm NP amatpersonām būtu jūtams spiediens iesaistīties korupcijā. No intervijām ar vairākām NP amatpersonām gan var secināt, ka ir pastāvīga interese no pretendentu puses par iespējām paātrināt pilsonības iegūšanas procesu. Tomēr šāda interese nav vienmēr saistāma ar spiedienu iesaistīties korupcijā.

Esošās garantijas

Garantija pret naturalizācijas lietu izskatīšanas novilcināšanu pēc tās saņemšanas PLD ir NP instrukcija „Par naturalizācijas lietu izskatīšanu un noformēšanu” 12. punktā noteiktais, ka vecākais referents ir atbildīgs par informācijas ievadīšanu datu bāzē ne vēlāk kā trīs darbadienu laikā pēc tās saņemšanas. Savukārt šīs instrukcijas 14. punkts nosaka, ka PLD vecākais referents 7 darba dienu laikā no Ministru kabineta rīkojuma saņemšanas dienas veic ziņu aktualizēšanu Iedzīvotāju reģistra Centrālajā datu bāzē. Instrukcijā „Ministru kabineta rīkojumu projekta par uzņemšanu Latvijas pilsonībā naturalizācijas kārtībā sagatavošana un noformēšana” attiecībā uz vairākām darbībām, kuras veic Vispārējā daļa, noteikts termiņš ne vēlāk kā nākošajā dienā.

Turklāt PLD naturalizācijas lietu virzības reģistrācijas žurnālā tiek fiksēts lietas izskatīšanas datums, informācijas pieprasīšanas datums no DP, TSDC, IeM, attiecīgās informācijas saņemšanas datums. Šīs informācijas fiksēšana ļauj izvērtēt lietu virzības

vienmērīgumu, konstatējot iespējamās leģitīmi neizskaidrojamas atšķirības lietu virzības ātrumā.

Pēc pārbaužu nokārtošanas naturalizācijas lietas tiek pārbaudītas četros līmeņos – reģionālās nodaļas vadītājs, PLD kurators, PLD vadošās amatpersonas un – izlases kārtībā – NP vadošās amatpersonas.

Tā pēc pārbaužu nokārtošanas naturalizācijas lietu un tajā ietilpstošos dokumentus pārbauda reģionālās nodaļas vadītājs. Pilsonības lietu daļā nodaļas kurators pārbauda reģionālās nodaļas pretendenta pilsonības lietas atbilstību Pilsonības likuma prasībām.⁵¹ Pēc MK rīkojuma projekta sākotnējā saraksta sastādīšanas – saskaņā ar instrukciju – PLD pilsonības iegūšanas sektora vadītājs pārbauda katra saraksta pareizību un lietu noformējuma atbilstību Pilsonības likuma prasībām. PLD vadītājs pārbauda lietas izlases kārtībā (saskaņā ar ekspertiem izsniegto naturalizācijas procesa kontroles shēmu un intervijām – pārbaudāmo lietu sadalījums starp amatpersonām gan ir citāds – sk. parindi).⁵² Pēc tam, kad rīkojuma projekts no PLD iesniegts Vispārējā daļā, NP priekšnieka vietnieks pilsonības jautājumos vai NP priekšnieks izlases kārtībā triju darbdienu laikā pārbauda ne mazāk kā 30% no projektā iekļauto pretendentu lietām.⁵³

---

⁵¹ LR Naturalizācijas pārvaldes 1997. gada 26. marta instrukcija „Ministru kabineta rīkojumu projekta par uzņemšanu Latvijas pilsonībā naturalizācijas kārtībā sagatavošana un noformēšana”, 1.1.1. punkts.

⁵² Sk. iepriekšējo atsauci, 1.2.1., 1.2.2. punkts. Par pārbaudāmo lietu sadalījumu starp PLD vadītāju un PLD pilsonības iegūšanas sektora vadītāju ir arī pretrunīga informācija. Saskaņā ar naturalizācijas procesa kontroles shēmu pārbaudāmo lietu sadalījums ir šāds: PLD vadītājam 50%, PLD pilsonības iegūšanas sektora vadītājam 40%, Juridiskās daļas vecākajiem referentiem – 10%.

⁵³ Sk. iepriekšējo atsauci, 26.03.1997. 1.3.1. punkts.

V. Personāla situācija

Korupcijas risku kontekstā svarīgi ir vērtēt to, cik pieredzējis, kvalificēts un motivēts ir iestādes personāls. Ekspertu rīcībā esošā informācija nedod pamatu vispusīgam NP personāla izvērtējuma, taču daži nozīmīgi aspekti ir konstatējami.

Vakances

2006. gada 1. martā Naturalizācijas pārvaldē bija 162 amatu vienības (neskaitot apkalpojošo personālu), no kurām 41 bija vakanta. Tai skaitā no četrām amatu vietām Metodikas un eksaminācijas centra metodikas sektorā vakantas bija visas, un NP centrālajā aparātā no 40 amatu vietām vakantas bija 11. Informācijas tehnoloģiju daļā vakanču skaits pārsniedza aizpildīto amatu vietu skaitu, proti, no 7 amatu vietām vakantas bija 4. Bez plašākas analīzes nevar pateikt, tieši cik negatīva ir šī situācija salīdzinājumā ar citām valsts pārvaldes iestādēm, taču šis rādītājs noteikti liecina par nozīmīgu problēmu NP.⁵⁴

Naturalizācijas pārvaldei raksturīga ārkārtīga kadru mainība. Informatīvajā ziņojumā „Par valsts apdraudējumu risku analīzi naturalizācijas procesā un veicamajiem pasākumiem to novēršanai” norādīts, ka triju gadu laikā valsts civildienesta un darba tiesiskās attiecības pārvaldē ir izbeigusi 141 amatpersona, bet nodibinājušas 108.

No vakanču skaita netieši var secināt, ka NP darbinieku caurmēra pieredze atsevišķās struktūrvienībās (piemēram, centrālajā aparātā) visticamāk nav pietiekama (tas neizslēdz, ka esošo darbinieku vidū ir daļa, kas ir ļoti pieredzējuši un augsti kvalificēti). Tiesa, šie dati neļauj izdarīt necik konkrētus secinājumus par esošā personāla motivāciju.

Kritiska situācija ir arī Informācijas tehnoloģiju daļā. Tā kā mūsdienās aizvien vairāk korupcijas novēršanas pasākumu ir balstīti uz informācijas tehnoloģiju risinājumiem, nespēja piesaistīt informācijas tehnoloģiju speciālistus potenciāli mazina NP spēju mazināt korupcijas riskus.

Kas apmierina vai neapmierina

Anketās NP darbinieki tika lūgti uzrakstīt trīs svarīgākās lietas, ar kurām savā darbā viņi ir apmierināti un ar kurām viņi ir neapmierināti. Jautājums bija atvērts, ļaujot respondentiem brīvi formulēt to, kas viņus apmierina vai neapmierina. Zemāk esošajās tabulās ir apkopotas atbildes. Atbildes, kas pēc būtības norāda uz vieniem un tiem pašiem vai līdzīgiem faktoriem, ir apkopotas zem kopīgiem formulējumiem. Tādējādi ir rasta iespēja noskaidrot biežāk un retāk sastopamās atbildes.

---

⁵⁴ Naturalizācijas pārvaldes aizpildīto un vakanto amatu vietu uzskaitē uz 2006. gada 1. martu.

4. tabula. Svarīgākās lietas, ar kurām NP darbinieki savā darbā ir apmierināti

Kas apmierina	Atbilžu skaits
Kolēģi	52
NP un/vai struktūrvienības vadības attieksme / sadarbība	19
Darba organizācija	14
Darba apstākļi (fiziskā vide, darba vietas iekārtojums)	14
Mācību iespējas / profesionālās izaugsmes iespējas	12
Darba atrašanās vieta	10
Darba laiks	10
Patīk savs darbs vispār	9
Normatīvais regulējums	7
Apziņa par darba nozīmīgumu	7
Sociālās garantijas (t.sk. veselības polise)	6
Sabiedrības pozitīvā izpratne / NP pozitīvs tēls	6
Skaidri darba uzdevumi un mērķi	5
Materiāli-tehniskais aprīkojums	5
Paša zināšanas / pārliecība par sevi	4
Pieejamas konsultācijas un iekšējā informācijas aprīte	4
Gandarījums, ja darbs labi izdodas	3
Ārvalstu komandējumi	1
Nav rutīnas	1

Visbiežāk nosauktie apstākļi, kas darbā visvairāk apmierina, ir saistīti ar kolēģiem un gaisotni kolektīvā. Šis ir pozitīvs rādītājs, taču šī apstākļa saistība ar korupcijas riskiem, kas šajā projektā ir galvenais interesējošais jautājums, ir neskaidra. Otra izplatītāko atbilžu grupa saistās ar vadību (dažādās atbildēs ir runa gan konkrēti par struktūrvienības vadību, gan NP vadību kopumā, taču visai daudzās atbildēs vadības līmenis nav precizēts). Visai izplatītā apmierinātība ar vadību ir sekmējošs faktors korupcijas riskus mazinošu pasākumu ieviešanai, jo pozitīvas attieksmes fons pret vadību atvieglotu arī pozitīvas attieksmes veidošanu pret vadības iniciatīvām (kā redzams nākamajā tabulā, šāds atbalsts gan nav 100% visaptverošs).

5. tabula. Svarīgākās lietas, ar kurām NP darbinieki savā darbā ir neapmierināti

Kas neapmierina	Atbilžu skaits
Atalgojums	62
Tehniskais aprīkojums (pārsvārā datortehnika)	28
Pilsonības / naturalizācijas politiskais konteksts un sabiedrības attieksme	19
Cilvēkresursu trūkums / kadru mainība / zema administratīvā kapacitāte	12
Darba vietas (fiziskās vides) iekārtojums	11
Nepietiekamas sociālās garantijas (t.sk. veselības polise)	8
Konservatīvisms stratēģiskos jautājumos / administrācijas nespēja	6

kardināli rīkoties / pievēršanās sīkumiem, nevis svarīgiem jautājumiem	
Pretendentu sliktās zināšanas / attieksme	6
Korupcijas skandālu sekas / netieša godīguma apšaubīšana	6
Attieksme pret ierēdņiem no sabiedrības / politiķu puses	4
Nekonsekventas / pēkšņi mainīgas lietvedības prasības	4
Liela darba slodze / intensitāte	3
Naturalizācijas process (lēnais temps, jautājumi, grupu lielums)	3
Nepietiekama informācijas iekšējā aprīte, t.sk. ar vadību	3
Vadības naidīga / negatīva attieksme	3
Maz tālākas izglītības iespēju	2
Dažādu darbinieku dažādi traktējumi par tiesību normām	2
Līdzekļu trūkums sabiedrības informēšanai un izglītošanai	1
Izvērtēšanas un atskaites	1
Vajadzība rakstiski dublēt elektroniskus datus	1
Maz tikšanās ar cilvēkiem	1
Darba statistika	1
Latvijas pilsonības un latviešu valodas zemo prestižu	1

Gandrīz visi (62 no 69) respondenti ir pauduši neapmierinātību ar atalgojumu. Tā kā atalgojums ir viens no svarīgākajiem strādājošos motivējošiem faktoriem, tad NP gadījumā tas ir uzskatāms par nozīmīgāko draudu darbinieku motivācijai. 2005. gadā pārvaldē strādājošo vidējais atalgojums ar pabalstiem, piemaksām, kompensācijām u.c. kopā pēc nodokļu nomaksas bija 124 lati.⁵⁵ Korupcijas risku kontekstā zems atalgojums paaugstina ekonomisko motivāciju iesaistīties korupcijā. Lai arī zems atalgojums neaplicina korupcijas esamību, tas viennozīmīgi paaugstina korupcijas risku.

Otrs izplatītākais neapmierinošais faktors ir tehniskais aprīkojums, kuru nosaukuši 28 respondenti. Šī ir norāde uz NP nespēju nodrošināt pietiekamu tehnisko aprīkojumu ar pašreizējiem resursiem. 12 respondenti paudušu neapmierinātību ar cilvēkresursu trūkumu, kadru mainību vai zemu administratīvo kapacitāti. Šie aptaujas rezultāti netieši apstiprina, ka tālāka būtiska korupcijas risku samazināšana Naturalizācijas pārvaldē nav iespējama bez papildu resursiem.

Ko vēlas sasniegt profesionālajā darbībā

NP darbinieku anketās bija ietverts jautājums: “Dažos teikumos raksturojiet, ko Jūs vēlētos sasniegt savā profesionālajā darbībā tuvāko piecu gadu laikā (Naturalizācijas pārvaldes ietvaros vai ārpus tās).” Zemāk ir sagrupētas līdzīgās atbildes četrās grupās. Pirmajā ir tās, kuras skaidri paredzēja profesionālos sasniegumus NP ietvaros. Otrajā – tās, kuras skaidri norādīja uz vēlamajiem sasniegumiem ārpus NP. Trešajā – tās, kurās norādītos sasniegumus varētu censties sasniegt gan NP ietvaros, gan citur. Trīs respondenti norādīja, ka nevēlas sasniegt neko.

⁵⁵ Informatīvais ziņojums „Par valsts apdraudējuma risku analīzi naturalizācijas procesā un veicamajiem pasākumiem to novēršanai” tika apstiprināts MK 2006. gada 30. maija sēdē, protokola Nr. 30.

6. tabula. Ko NP darbinieki vēlētos sasniegt profesionālajā darbībā tuvāko piecu gadu laikā

Vēlamie sasniegumi	Atbilžu skaits	
Saistībā ar Naturalizācijas pārvaldi		
Pilnīgāka darba izpratne / zināšanas	14	
Turpināt to pašu	10	
Paaugstinājums karjerā	2	
NP darba un attieksmes pret NP pilnveidošana	2	
Saņemt labu kvalifikācijas novērtējumu	1	
Darbs citā NP struktūrvienībā	1	
Labāks atalgojums NP	1	
Stabilitāte	1	Kopā: 32
Ārpus Naturalizācijas pārvaldes		
Profesionālo darbību / izaugsmi neplāno attīstīt NP	6	
Pieļauj iespēju tiekties uz profesionāliem sasniegumiem ārpus NP	3	Kopā: 9
Sasniegumi, kas iespējami gan NP, gan citur		
Sevis tālāka profesionāla attīstību / mācības	13	
Tālāka karjera	2	
Interesants darbs ar pienācīgu atalgojumu	2	
Jauns amats / darbības sfēra	1	
Turpināt darbu savā profesijā	1	
Dziļāk strādāt vienā virzienā	1	Kopā: 20
	Kopā pavisam: 61	

Jautājums par vēlamajiem profesionālajiem sasniegumiem ir svarīgs, jo, kā konstatējusi pati NP, tajā „darbā piesakās personas, kuras darbu pārvaldē uztver kā „pagaidu variantu”, lai iegūtu pieredzi valsts iestādē vai lai pabeigtu mācības.”⁵⁶ 9 respondenti atbildēs tieši norādīja, ka savus nākotnes profesionālos sasniegumus nesaista ar NP vai arī pieļauj iespēju tos realizēt citur. Pieļaujot, ka daļa respondentu varētu nevēlēties anketā atklāti norādīt savu nevēlēšanos nākotnē strādāt NP, var secināt, ka 9 ir minimālais skaits, resp., vismaz tik daudzi no respondentiem nopietni domājuši par darbu citur.

⁵⁶ Latvijas Republikas Naturalizācijas pārvaldes informācija par iespējamajiem valsts iekšējiem apdraudējumiem. 26.08.2005.

VI. Ieteikumi

Ieteikumi ir sadalīti septiņās grupās atkarībā no tā, vai tie attiecas uz iekšējā audita un korupcijas kontroles struktūrvienībām, sabiedrības informēšanu, datu bāzu pilnveidošanu, zināšanu pārbaudēm, lietu virzības ātrumu, tiesisko regulējumu vai personāla kapacitāti. Aiz katra ieteikuma ir norādīts, vai to ir iespējams īstenot:

- tuvākā laikā ar esošajiem vai nelieliem papildu līdzekļiem;
- tuvākā laikā, ja ir piešķirti nozīmīgi papildu līdzekļi;
- tālākā nākotnē.

Ar tuvāko laiku ir domāts orientējoši šis un nākamais budžeta gads.

VI.1. Iekšējā audita un korupcijas kontroles struktūrvienības

Eksperti uzskata, ka iespējamu korupcijas pazīmju konstatēšana un konstatēšanas paņēmieni attīstīšana ir uzdevums, kas prasa īpašu kompetenci un pietiekami liela laika ieguldījumu. Tāpēc Naturalizācijas pārvaldes centrālajā aparātā vajadzētu nozīmēt speciālas amatpersonas (izveidot iekšējā audita un korupcijas kontroles struktūrvienības), kuru uzdevums būtu sistemātiska datu, kas var uzrādīt iespējamās korupcijas pazīmes, apkopošana un analīze, izdarīto secinājumu iesniegšana pārvaldes vadībai un priekšlikumu izstrāde korupcijas iespēju tālākai mazināšanai. Šīm amatpersonām ir nepieciešamas speciālas mācības par korupcijas kontroli un iekšējo auditu. **Tuvākā laikā, ja ir piešķirti nozīmīgi papildu līdzekļi.**

Korupcijas kontroles ietvaros vajadzētu apkopot un izvērtēt informāciju par pārbaužu kārtības rezultātiem, īpašu uzmanību pievēršot tam, vai, piemēram, strauji nemainās ar pirmo reizi pārbaudes nokārtojušo pretendentu skaits un vai šādām izmaiņām ir ticams un leģitīms izskaidrojums.

Papildus tam nepieciešams pilnveidot kārtību, kādā tiek apkopoti un analizēti dati par pretendentu rindas kārtības ievērošanu, t.sk. termiņiem, kādos tiek saņemtas atbildes no IeM IC, TSDC, DP, PMLP. Šādi varētu konstatēt, vai ir gadījumi, kur naturalizācijas lieta virzījies neparasti ātri vai lēni bez leģitīma skaidrojuma. Kāds NP darbinieks anketā norādīja: *Periodiski kontrolēt lietu izskatīšanas ilgumu:*

- no pārbaužu nokārtošanas līdz N-14 pieprasījuma izdarīšanai,
- no PMLP atbildes saņemšanas līdz nosūtīšanai uz PLD,
- no saņemšanas PLD līdz pieprasījuma izdarīšanai,
- no pēdējās atbildes saņemšanas līdz iekļaušanai MK rīkojuma projektā.

VI.2. Sabiedrības informēšanas pasākumi

Plānojot informējošus un izglītojošus pasākumus par naturalizācijas procesa gaitu, no korupcijas risku mazināšanas viedokļa ir būtiski nodalīt naturalizācijas procesa posmu līdz visu zināšanu pārbaužu sekmīgai nokārtošanai no naturalizācijas lietas kontroles posma un Ministru kabineta rīkojumu projekta sagatavošanas un iesniegšanas Tieslietu

Ministrijā, uzsverot procesa divējādās dabas nozīmi korupcijas risku noteikšanā un preventīvu pasākumu izvēlē.

Laika posmā no naturalizācijas iesnieguma pieņemšanas līdz visu zināšanu pārbaūžu sekmīgai nokārtošanai naturalizācijas process ir „atvērts”, proti, tas pieprasa personas aktīvu līdzdalību un sadarbību ar NP, pamatoti radot sajūtu, ka naturalizācija ir dinamisks process un katrs nākamais solis prasa personas aktīvu iesaistīšanos. Turpretī viena gada termiņa tecējums, kas faktiski ir veltīts lēmuma par personas naturalizēšanu pieņemšanai, pieprasa tikai personas pasīvu rīcību, nogaidot.

Ievērojot minēto, lai novērstu korupcijas risku, kas saistīts ar amatpersonas *de facto* iespēju paātrināt iesnieguma izskatīšanu NP ietvaros (piemēram, iekļaut naturalizācijas pretendentu agrākā MK rīkojuma projektā nekā tas notiktu rindas secībā), nepieciešami virzīti (attiecībā uz sasniedzamo mērķi) sabiedrības informēšanas pasākumi, kas veicinātu naturalizācijas pretendentu izpratni ne tikai par lietas virzību, īpaši PLD ietvaros, bet arī par amatpersonu kompetenci un kontroles mehānismiem. Konkrētāk – vajadzētu skaidrot amatpersonu kompetenci, kas visbiežāk norāda uz amatpersonas ierobežotu iespēju būtiski ietekmēt kopējo procesa virzību. Turklāt vajadzētu nodrošināt vispārīgu informāciju par pastāvošajiem kontroles mehānismiem, kas savukārt sniegtu būtisku pozitīvu ieguldījumu, veicinot sabiedrības uzticēšanos procesa tiesiskumam. **Tuvākā laikā ar esošajiem vai nelieliem papildu līdzekļiem.**

Apsverot informēšanu par naturalizācijas procesu kopumā, tā saprotamību apmeklētājiem un pretendentiem palielinātu publiski pieejama vai izvietota maksimāli uzskatāma informācija par:

- to, no kādiem posmiem sastāv naturalizācijas process;
- iespējams, to, cik laika caurmērā prasa katrs naturalizācijas posms;
- amatpersonu vispārīgiem pienākumiem, kas nereti norāda uz nebūtisku iespēju paātrināt kopējo procesa virzību. **Tuvākā laikā ar esošajiem vai nelieliem papildu līdzekļiem.**

Reālā caurmēra laika uzrādīšana palielinātu procesa caurskatāmību, jo gan NP, gan visticamāk daudzi pretendenti zina, ka praksē pilsonības iegūšana naturalizācijas ceļā prasa mazāk laika nekā likumā noteiktais maksimālais termiņš – 1 gads. Uzskatāma norāde, ka šie termiņi ir tikai statistiski vidējie un, ka tie nekādā gadījumā nav garantēti konkrētajam pretendentam, sargātu NP no pretenzijām par it kā solīto izskatīšanas termiņu neievērošanu. **Tuvākā laikā ar esošajiem vai nelieliem papildu līdzekļiem.**

Vairāk sabiedrības informēšanas pasākumu ieteicams plānot par naturalizācijas procesu posmā pēc pārbaūžu nokārtošanas. Apmeklētāju apziņa, ka procesa loģika pat teorētiski tikai pavisam nedaudz ļauj amatpersonai paātrināt lietas virzību, mazinātu iedomāšanos, ka ar korupcijas palīdzību būtu panākams paātrinājums. **Tuvākā laikā, ja ir piešķirti nozīmīgi papildu līdzekļi.**

Vietās, kur notiek saskarsme ar iedzīvotājiem, vajadzētu izvietot uzskatāmus uzrakstus, kuri vēsta, ka NP darbiniekiem ir aizliegts pieņemt dāvanas no apmeklētājiem, ietverot

arī lūgumu dāvanas nepiedāvāt. **Tuvākā laikā ar esošajiem vai nelieliem papildu līdzekļiem.**

Ja laika gaitā mainītos NP darbības struktūra un palielinātos apmeklētāju plūsma pārvaldes centrālajā aparātā, servisa kvalitātes paaugstināšanai būtu nepieciešama atklāta un mūsdienīgi aprīkota apmeklētāju pieņemšanas telpa. Parastos gadījumos tai vajadzētu būt vienīgajai vietai pārvaldes centrālā aparāta ietvaros, kur apmeklētāju sūdzības un lūgumi tiek pieņemti un kur tiek sniegtas atbildes. **Tālākā nākotnē.**

VI.3. Datu bāzu pilnveidošana

Ja NP arī nākotnē izmantotu pieteikuma iesniegumus, vajadzētu ietvert datu bāzē sadaļu šo pieteikuma iesniegumu reģistrēšanai, kas nodrošinātu vismaz minimālu atskaites punktu procesa objektivitātes kontrolei. **Ja būs nepieciešamība un piešķirti nozīmīgi papildu līdzekļi.**

Jāapsver tādas programmatūras ieviešana, kas pēc naturalizācijas lietas saņemšanas Pilsonības lietu daļā nepieļauj lietu izskatīšanas secības izmaiņas, akceptējot tikai tās secības izmaiņas, kas izriet no atzinumu saņemšanas laika atšķirībām un naturalizācijas lietā konstatētām nepilnībām. **Tuvākā laikā, ja ir piešķirti nozīmīgi papildu līdzekļi.**

Perspektīvā ieteicams pārveidot un papildināt datu bāzi tā, lai tā aptvertu to pašu ziņu kopu, kas pašreiz tiek ietverta reģistrācijas (žurnālu) sistēmā.⁵⁷ Jāizveido publiski pieejamu datu bāzes daļu, kas ļautu pretendētājam vienkārši un NP pēc iespējas neapgrūtinošā veidā sekot līdzi tam, kādā virzības stadijā ir viņa/s naturalizācijas lieta. Varētu būt iespēja ar interneta palīdzību, izmantojot paroli, pretendētājam nodrošināt „tiesšaistes” pieeju informācijai par to, kādā stadijā ir viņa/s naturalizācijas lieta. **Tuvākā laikā, ja ir piešķirti nozīmīgi papildu līdzekļi.**

VI.4. Zināšanu pārbaūžu norise

Pārbaudes ir tas pilsonības ieguves naturalizācijas ceļā posms, kurā korupcijas risks ir vislielākais. Pārbaudes ir vienīgais no posmiem, kas izšķir lēmumu par naturalizācijas lietas turpināšanu pēc būtības un, kurā iesaistīta tikai Naturalizācijas pārvalde (pretstatā, piemēram, citu institūciju atzinumiem). Salīdzinot ar citiem naturalizācijas procesa posmiem, izvērtējot korupcijas riskus, pārbaudes raksturo mazākas gan faktiskās, gan – lēmuma un procesa specifikas dēļ – arī tiesiskas uzraudzības un kontroles iespējas.

Pārbaudes norises formas neatņemams elements ir valodas prasmes mutiskās pārbaudes vērtēšana pretendenta klātienē un tūlītēja rezultāta paziņošana. Tiesa, šāda forma praksē ir parādījusi nozīmīgas priekšrocības, jo pretendentiem nerodas šaubas par nelegitīmām darbībām viņu prombūtnē un līdz ar vērtējuma paziņošanu nekavējoties iespējams izskaidrot tā motivāciju.

---

⁵⁷ Eksperti nav ņēmuši vērā apsvērumus, kas saistās ar informācijas dublēšanu datu drošības interesēs.

Eksaminācijas procesa norise ir pakārtota arī Naturalizācijas pārvaldes institucionālās uzbūves īpatnībām, ko raksturo decentralizēta iestāžu sistēma. Lai arī šāda decentralizēta kārtība ir apmeklētājam draudzīga un padara naturalizācijas iespēju viegli pieejamu, tā vienlaikus būtiski palielina procesa uzraudzībai un kontrolei (piem., komisiju rotācijai) nepieciešamos resursus. Tātad pārbaūžu norises drošumu, raugoties no korupcijas risku bīstamības viedokļa, būtiski ietekmē NP nepietiekamais finansiālais nodrošinājums un personāla problēmas.

Tāpēc, lai paplašinātu kontroles iespējas, pastāvīgajās pārbaūžu veikšanas telpās būtu jāuzstāda video novērošanas kameras. Turklāt būtu jāveic visu interviju valodas prasmes pārbaudēs audio ieraksts.⁵⁸ Ja iespējams nodrošināt pietiekamus līdzekļus, intervijas jāieraksta digitāli, lai atvieglotu ierakstītā materiāla izmantošanu un arhivēšanu. Pārbaudes norises fiksēšana aizsargā ne vien pretendenta intereses, nodrošinot iespēju efektīvi īstenot normatīvajos aktos paredzētās tiesības apstrīdēt pārbaudes rezultātu, bet arī NP intereses, video novērošanas gadījumā nodrošinot papildu iespējas pierādīt pretendenta negodprātīgu un pretlikumīgu rīcību, kā arī aizsargā komisijas locekļus no nepamatotām aizdomām par koruptīvu rīcību. Jāatzīmē, ka video novērošana ir pieņemta prakse dažādu starptautisku pārbaudījumu, piemēram, TOEFEL, GRE u.c. testu kārtošanā. **Tuvākā laikā, ja ir piešķirti nozīmīgi papildu līdzekļi.**

Būtu vēlams nodrošināt, ka visu pārbaūžu materiāli tiek sašķiroti aizzīmogatās aploksnēs Metodikas un eksaminācijas centrā. Tā gaidāmo pārbaūžu materiāli būtu pieejami tikai konkrētām MEC amatpersonām un eksaminācijas komisijām tieši pārbaūžu sākumā. **Tuvākā laikā, ja ir piešķirti nozīmīgi papildu līdzekļi.**

Zināmu vērtējuma brīvību attiecībā uz daļu no naturalizācijas procesa pārbaudēm objektīvi nebūs iespējams izskaust nekad, taču vienam no korupcijas risku vadības pasākumiem jābūt regulāram izvērtējumam par saprātīgām iespējām vērtējuma brīvību samazināt. **Tuvākā laikā ar esošajiem vai nelieliem papildu līdzekļiem.**

Jau iepriekš norādīts, ka naturalizācijas pārbaūžu forma, kur rezultāti tiek paziņoti tūlīt pēc pārbaudēm, ietver vairākas nozīmīgas priekšrocības. Taču līdzīgi kā video novērošana, arī vērtēšanas nodalīšana no pārbaudes kārtošanas procesa (ieskaitot to, ka pārbaudi vada vieni cilvēki, bet vērtē citi) ir izplatīta prakse dažādu starptautisku pārbaudījumu, piemēram, TOEFEL, GRE u.c. testu kārtošanā. Ja ar laiku samazinātos naturalizācijas pretendentu (līdz ar to pārbaūžu) skaits un palielinātos NP personāla kapacitāte, un, lai mazinātu psiholoģiskas ietekmes klātbūtni pretendentu prasmju un zināšanu vērtēšanā, varētu apsvērt iespējas vērtēšanu atdalīt no pārbaudes. Šādai atdalīšanai iespējamas dažādas gradācijas atkarībā no pieejamiem līdzekļiem un lietderības apsvērumiem. Runas prasmes pārbaudes rezultātu varētu paziņot pēc tam, kad visas intervijas ir pabeigtas, lai pasargātu komisijas locekļus no psiholoģiska spiediena no pretendentu puses un lai nodrošinātu pilnvērtīgāku iespēju komisijas locekļiem savā starpā apspriesties. **Tālākā nākotnē.**

---

⁵⁸ Šie pasākumi jau paredzēti Naturalizācijas pārvaldes pretkorupcijas pasākumu plānā 2006. gadam (pasākumi 3.1. un 3.3.), taču to izpilde atkarīga no piešķirtā finansējuma.

Jāpilnveido procedūra, kuras ietvaros pēc nejaušas izlases vai, ja kādas eksaminācijas komisijas darbs piesaista īpašu uzmanību, tiek sistemātiski pārbaudīti pārbaudīti rezultāti noteiktam naturalizācijas pretendentu skaitam. Šai pārbaudei būtu jāietver gan rakstisko atbilžu, gan runas prasmes ieraksta, gan attiecīgās pārbaudes video ieraksta caurskatīšanu. Tā kā šāda pārbaude būtu resursu ietilpīga, tā būtu jāorganizē saskaņā ar nejaušu un salīdzinoši ierobežotu izlasi. Tās mērķis būtu gūt pilnīgu priekšstatu par tendencēm pārbaudēs, nevis aptvert pēc iespējas lielāku skaitu pārbaudāmo gadījumu. **Tuvākā laikā, ja ir piešķirti nozīmīgi papildu līdzekļi.**

Līdz ar perspektīvu iespēju reformēt NP struktūru, kā ietvaros samazinātos reģionālo struktūrvienību skaits, pārbaudes vajadzētu veikt tikai nedaudzās pastāvīgajās eksaminācijas vietās (šī ziņojuma rakstīšanas laikā tādas bija Rīgā, Jelgavā, Daugavpilī, Rēzeknē, Liepājā, Ventspilī), jo tikai tur iespējams nodrošināt eksaminācijas drošumam nepieciešamo infrastruktūru. Lai arī pašreizējā izteikti decentralizētā struktūra ir pretendentiem draudzīga, tā ir finanšu līdzekļu ietilpīga un salīdzinoši nedroša. Iespējams, nākotnē naturalizācijas iesniegumu pieņemšanu varētu nodrošināt pašvaldības, savukārt ar pārbaudītu ārpus pretendentu dzīves vietas apmeklēšanu saistītos izdevumus pretendentiem varētu atlīdzināt valsts. **Tālākā nākotnē.**

VI.5. Lietu virzības ātrums

Tā kā naturalizācijas procesa ilgums var radīt nozīmīgu apgrūtinājumu daļai pretendentu, ir iespējami korupcijas mēģinājumi no pretendentu puses šī laika saīsināšanai. Tā kā vismaz nelielu paātrinājumu NP darbinieki faktiski var nodrošināt, šis vismaz ierobežotā apjomā ir arī reālas korupcijas risku palielinošs faktors.

Kopumā ir nepieciešams izvērtēt, vai ir pietiekams pamatojums Pilsonības likumā noteiktajam termiņam, ka naturalizācijas iesniegums izskatāms un atbilde iesniedzējam dodama ne vēlāk kā gada laikā no visu Ministru kabineta noteikumos paredzēto dokumentu iesniegšanas dienas – praktiski tas nozīmē no zināšanu pārbaudes nokārtošanas brīža. Naturalizācijas pārvaldes kā servisu nodrošinošas iestādes darba kvalitāte uzlabotos, ja procesa paātrināšanai tiktu piešķirti nepieciešamie valsts budžeta līdzekļi un Pilsonības likumā noteiktais termiņš tiktu samazināts līdz 3 mēnešiem parastos gadījumos un 6 mēnešiem gadījumos, kad nepieciešamas kādas papildu pārbaudes. Ņemot vērā grūtības šāda termiņa ievērošanā, kas varētu būt saistītas ar MK darba grafiku, 3 un 6 mēnešu termiņš varētu būt laiks, līdz kuram rīkojuma projekts ir iesniedzams MK. **Tuvākā laikā, ja ir piešķirti nozīmīgi papildu līdzekļi.**

Naturalizācijas procesa gaitas ātrums pēc pārbaudītu nokārtošanas būtu prognozējamāks, ja NP iekšējos normatīvajos aktos noteiktu maksimālos termiņus konkrētiem lietu izskatīšanas posmiem. Tie varētu būt maksimālie termiņi, kuri ir pieļaujami, piemēram, no apstiprinājuma par nokārtotām pārbaudēm saņemšanas reģionālajā nodaļā līdz lietu nosūtīšanai uz PLD, no lietu saņemšanas PLD līdz pieprasījumu izdarīšanai, no visu atbilžu saņemšanas līdz pretendentu iekļaušanai MK rīkojuma projektā (ja atbildes apstiprina tiesības naturalizēties). Lietu virzības ātruma stingrāka reglamentācija gan samazinātu korupcijas risku, gan, kas NP gadījumā ir pat svarīgāk, mazinātu pamatu daļai

pretendentu domāt, ka korupcija ir iespējama. **Tuvākā laikā, ja ir piešķirti nozīmīgi papildu līdzekļi.**

VI.6. Tiesiskais regulējums

Pieteikuma iesnieguma, ja tādu pielietošana vēl būtu aktuāla, ietveršana ārējā normatīvajā aktā palīdzētu novērst ar šāda lēmuma pieņemšanu un procesa virzību saistītos korupcijas riskus, pirmkārt, padarot naturalizācijas procesu pilnībā pārskatāmu un izprotamu. **Tuvākā laikā ar esošajiem vai nelieliem papildu līdzekļiem.**

Naturalizācijas pārvaldes Apelācijas komisijas nolikumā būtu vēlams norādīt, kāds ir komisijas lēmuma juridiskais raksturs, proti, vai lēmums ir saistošs NP priekšniekam. **Tuvākā laikā ar esošajiem vai nelieliem papildu līdzekļiem.**

Pārskatāmības dēļ nepieciešams vēlreiz izvērtēt NP instrukciju saturu, izslēdzot normas, kuras praksē vairs netiek piemērotas. Jānovērš situācija, ka vairākās instrukcijās, ar kurām projekta gaitā iepazīs eksperti un kas pieņemtas pirms Valsts pārvaldes iekārtas likuma pieņemšanas, trūkst norādes uz instrukciju pieņemšanas tiesisko pamatu. **Tuvākā laikā ar esošajiem vai nelieliem papildu līdzekļiem.**

VI.7. Personāla kapacitāte

Korupcijas risku efektīvai mazināšanai ir nepieciešama NP personāla kapacitātes celšana. Šis uzdevums galvenokārt ietver atalgojuma paaugstināšanu līdz konkurētspējīgam līmenim, lai būtu iespējams piesaistīt pietiekamu skaitu kvalificētu darbinieku. Šādu darbinieku rekrutēšana gandrīz nav iespējama apstākļos, ja uz vakantajām amata vietām neveidojas konkurss. Vairuma korupcijas risku mazināšanas pasākumu sekmes ir tieši atkarīgas no pietiekama daudzuma kvalificētu, motivētu un godprātīgu darbinieku. Tāpēc arī lielākās daļas iepriekš uzskaitīto ieteikumu efektivitāte ir atkarīga no NP personāla kapacitātes būtiska pieauguma. **Tuvākā laikā, ja ir piešķirti nozīmīgi papildu līdzekļi.**

Attiecībā uz Naturalizācijas pārvaldes darbiniekiem jāņem vērā arī viņu atrašanās īpaši sarežģītā psiholoģiskā situācijā. Pilsonības piešķiršana Latvijā ir politiski jūtīgs jautājums, kā rezultātā daži politiķi un masu saziņas līdzekļi palaikam pauž naidīgus viedokļus par NP darbu un nav gatavi pārvaldi atbalstīt. Šādā atmosfērā NP darbinieki izjūt psiholoģisku spiedienu.

Līdzīgs psiholoģisks spiediens ir jūtams arī gadījumos, kad NP piesaistījusi sabiedrības uzmanību ar atklātiem korupcijas gadījumiem. Lai gan nav nekāda pamata domāt, ka korupcija Naturalizācijas pārvaldē ir izplatīta parādība, psiholoģiskais diskomforts visticamāk skar vairumu tās darbinieku. Turklāt daļai no viņiem vēl ik pa laikam jāsaskaras ar apmeklētāju veiktiem pamudinājumiem iesaistīties negodīgās darbībās vai vienkārši ar apmeklētāju negatīvu attieksmi. Lai psiholoģiskā spiediena apstākļi neiespaidotu NP darbiniekus tādā veidā, kas traucē sekmīgam pārvaldes darbam, būtu jānodrošina darbiniekiem psiholoģisko treniņu programmu. Šāds treniņš palīdzētu gan

precīzi rīkoties psiholoģiski grūtās situācijās, gan saglabāt tādu attieksmi, kas veicina atvērtu un efektīvu darbu. **Tuvākā laikā, ja ir piešķirti nozīmīgi papildu līdzekļi.**